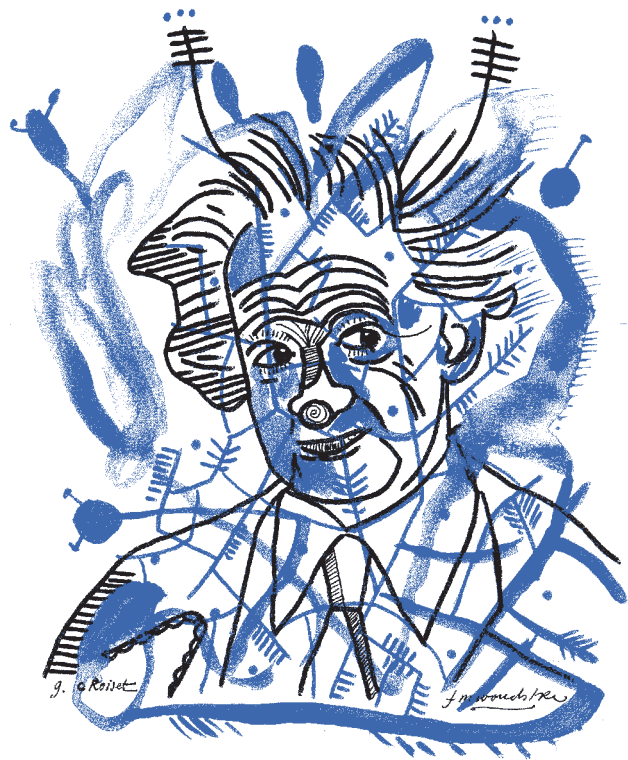

NTtdK

Nederlands
Tijdschrift
tegen de
Kwakzalverij

Jaargang 114 | 2003 | 4

Jaarrede

Hoekig water

Captain Flintstone

Het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij (v/h Actieblad, v/h Maandblad tegen de Kwakzalverij) is een uitgave van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, vereniging tot evaluatie van alternatieve behandelmethoden en tot bestrijding van kwakzalverij

Adviesraad

Prof. dr. J.A. den Boer, hoogleraar biologische psychiatrie
Prof. dr. P. Borst, emeritus-hoogleraar klinische biochemie
Prof. dr. D.D. Breimer, hoogleraar farmacologie
Prof. dr. W.M.J. Levelt, hoogleraar psycholinguïstiek
Prof. dr. R.A.H. Plasterk, hoogleraar ontwikkelingsgenetica
Prof. dr. A. Rijnberk, emeritus-hoogleraar interne geneeskunde gezelschapsdieren
Dr P. Zock, projectleider Wageningen Center for Food Sciences

Redactie

B. van Dien, nttdk.r@xs4all.nl

Aanleveren van kopij, maximaal 1500 woorden, in Wordperfect 5.1 of Word.

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen en brieven te redigeren en in te korten.

De auteurs verlenen impliciet toestemming voor openbaarmaking van hun bijdrage in de elektronische uitgave van het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij.

Jaarabonnement: € 22,50

Losse nummers: € 6,90

ISSN: 1571-5469

Omslagtekening: Frits Marnix Woudstra

Vereniging tegen de Kwakzalverij opgericht 1 januari 1881

Correspondentieadres: Harmoniehof 7, 1071 TC Amsterdam

tel: 020 6739479, 020 5122482,

e-mail: secretariaat@antikwak.nl

Bestuur

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn

Secretaris: Prof. dr. F.S.A.M. van Dam, hoogleraar psychologie, Amsterdam

Penningmeester: C.H.P. Pellicaan, apotheker, Utrecht

Leden

P.M. Siegel, psychiater, Amsterdam

Dr. A.P.M. van Dam, medisch adviseur, Den Haag

Mr. Th.J. Douma, advocaat, Haarlem

Mw. drs. S. J. M. Josephus Jitta, docente Italiaans, Amsterdam

Prof. dr. R.A.P. Koene, emeritus-hoogleraar nefrologie, Nijmegen

Dr. J.T. Lumeij, uhd diergeneeskunde, Houten

C.P. van der Smagt, huisarts, De Bilt

Prof. dr. H. Timmerman, emeritus-hoogleraar farmacochemie, Oegstgeest

W.M. Veenema, huisarts, Joure

Adviserend lid

S.Lelie, geneeskundig inspecteur i.r., Middelburg

Erelid

I.A. van de Graaff, apotheker, Rotterdam

De contributie bedraagt minimaal € 25 zulks met inbegrip van een abonnement op het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen € 5; begunstiger wordt men door schenking aan de vereniging van minimaal € 227.

Postgiro 32237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Utrecht

www.kwakzalverij.nl

Jaarrede 2003 van de voorzitter

De droom der rede baart monsters

C. N. M. Renckens

Francisco Goya, een eminent geestverwant

Omdat het dit jaar precies 200 jaar geleden is dat de Spaanse schilder Francisco Goya y Lucientes (1746-1828) zijn volledige serie *Caprichos*, een 80-tal cartooneske aquatint etsen, aan de buitenwereld kon tonen, is mijn toespraak van dit jaar aan deze eminente geestverwant opgedragen. Goya verwierf bekendheid met zijn olieverfschilderijen van personen van koninklijke bloede, van veldslagen en van scènes uit het dagelijks leven en was een van de hofschilders van koning Carlos IV. In 1792 - op zijn 46ste jaar - was zijn reputatie als groot schilder reeds gevestigd. In dat jaar werd de schilder ernstig ziek door een combinatie van fysiek en nerveus lijden - hij leed onder andere aan de ziekte van Menière - en veel van zijn vrienden vreesden voor zijn geestelijke stabiliteit en zelfs voor zijn leven. Gelukkig herstelde hij in de jaren '93 en '94 geleidelijk, hoewel hij volledig doof werd. Tijdens zijn ziekte las Goya veel over de Franse Revolutie en de filosofische geschriften die daaraan ten grondslag lagen.

Zelfportret Capricho

Na zijn herstel begon hij aan het vervaardigen van de *Caprichos*. Aanvankelijk had Goya als openings-ets van de serie zijn beroemde *De droom der rede baart monsters* gepland, maar omdat hij de inspiratie voor deze ets had ontleend aan de twee gravures die de openingpagina's vormden van Rousseau's *Philosophie* uit de Parijse editie van 1793 en vreesde dat hij met dat boek dat door de toenmalige feodale en klerikale machten in Spanje als zeer subversief

werd beschouwd, in verband zou worden gebracht, zag hij er toch maar van af. Hij besloot de serie te laten openen met zijn zelfportret (*Capricho 1*) en plaatste *De droom* op de 43ste plaats. Veel van de *Caprichos* bevatten wat wij tegenwoordig maatschappijkritiek zouden noemen, maar Goya had er speciaal op gelet dat dat alleen voor insiders duidelijk was, en zonder uitleg is de interpretatie van zijn etsen moeilijk, want ze zijn vaak voor tweeeërlei uitleg vatbaar. Om die reden verschenen al vrij snel na de uitgave van de *Caprichos* 'uitleggingen' van de prenten. De meest gezaghebbende kregen de namen *Prado* en *Ayala* en zijn nog steeds beschikbaar.

'De droom der rede
baart monsters',
Capricho 43

Ondanks Goya's voorzichtigheid ontstond er in 1799, toen hij de eerste *Caprichos* naar buiten bracht, zo'n ophef dat hij genoodzaakt was de verkoop op te schorten. Eerst in 1803, dus nu exact 200 jaar geleden, verwierf hij voldoende steun van de koning om de verkoop te durven hervatten.

Over de interpretatie van Goya's *De droom* kan gemakkelijk misverstand ontstaan, want de tekst is op twee manieren uit te leggen. Tegenstanders van een rationele wereldbeschouwing, die meer waarde toekennen aan gevoel, intuïtie en mystiek, leggen de prent uit als een illustratie van hetgeen gebeurt als men zich slechts door de rede laat meevoeren en denkt of 'droomt' daarmee het verst te komen. In die geest moet Andreas Burnier de prent hebben uitgelegd want ze noemde zelfs een van haar

Burniers droom

boeken *De droom der rede* (1984) en plaatste Capricho 43 op de kaft. Haar boek bevat pleidooien tegen de verschraving van ons mensbeeld, tegen de Verlichting, tegen enge wetenschapsopvattingen en pleit voor spiritualiteit, oosterse filosofie en karma. Het is een gotspe dat zij zich daarvoor Goya heeft toegeëigend en in het verlengde van dit misbruik later ook de pejoratieve term 'Kerk der Rede' introduceerde. Want hoe heeft Goya zelf zijn Capricho 43 eigenlijk bedoeld? Daarover valt in de tekst van de *Prado* het volgende te lezen: 'Verbeelding in de steek gelaten door de rede baart onmogelijke monsters: ermee verenigd is zij de moeder der kunsten en de bron van haar wonderen'. De droom der rede is dus de (ongewenste en gevaarlijke) slaap der rede en niets anders.

Verbeelding in de steek gelaten door de rede: drie 20ste eeuwse voorbeelden op het gebied van geneesmiddelen

De maretak is een half-parasiet, die als basis dient voor het antroposofische medicijn Iscador. Dit middel wordt tegenwoordige vooral toegepast bij kanker, hoewel er ook berichten zijn over gunstige effecten bij Aids. Het is in Duitsland het meest gebruikte alternatieve middel bij kanker en de omzet ervan bedraagt daar meer dan 30 miljoen euro per jaar. In

De maretak uit het Geuldal

Nederland is het geen groot product hoewel elke opgegeven kankerpatiënt die zich tot een antroposofisch internist wendt, onherroepelijk begint met zich dit middel driemaal per week in te laten spuiten. Van der Zouwe vond in 1991 dat 4% van de kankerpatiënten het middel gebruikte. Uit Zwitserland kwamen toen vergelijkbare cijfers. In de VS is het middel door de FDA niet toegelaten en wordt het beschouwd als voedings-supplement. Het wordt soms uit Europa geïmporteerd

Er is zeer veel onderzoek gedaan naar het middel, niet alleen in de kliniek, maar ook in het laboratorium.

Herkomst

Volgens de overlevering is de maretak vanouds gebruikt wegens zijn geneeskrachtige eigenschappen. Hij werd vroeger als heilige plant beschouwd door Germaanse stammen, en door de Kelten en hun druiden. Ook in Azië zou de plant medisch zijn aangewend. De Oostenrijkse denker en occultist Rudolf Steiner was bijzonder gecharmeerd van de maretak en schreef er een aantal eigenschappen aan toe, 'ontdekt' na intuïtieve of fenomenologische beschouwing van de botanische kenmerken van de plant. De half-parasiet is een eigenzinnige plant, die zich gedraagt alsof hij niets met de aarde te maken heeft. Hij heeft geen groeirichting naar de zon of de aarde zoals de meeste planten, maar groeit waarheen hij wil. Hij bloeit in de winter en geeft het hele jaar door besjes. De maretak heeft geen echte wortels, maar groeit oppervlakkig in zijn gastheer. Volgens Steiner is de plant een 'overlever' uit de 'Maanperiode' van de evolutie van de aarde, toen het aardoppervlak nog niet stevig was, maar bestond uit zachte massa met eilanden waar planten groeiden die qua ontwikkelingsstadium verkeerden tussen onze hedendaagse planten en dieren.

Rudolf Steiner

Steiner meende dat de maretak zo'n 'diere-plant' was en roemde zijn 'krankzinnige aristocratie'. De parallel met het gedrag van kwaadaardige tumoren ligt voor de hand en gebruik makend van Hahnemanns similia-regel kwam Steiner tot het inzicht dat hij hier de sleutel tot de behandeling van kanker in handen had.

Ergens tussen 1916 en 1920 bracht hij zijn 'ontdekking' naar buiten en de stroom publicaties erover is sindsdien niet meer opgehouden.

Bereidingswijze

Iscador is het gefermenteerde extract van het sap dat ontstaat na centrifugeren van de hele plant, zowel in zijn winterse als zomerse bloeiwijze. Door beide te mengen verkrijgt men 'eenheid'. In de naam van de Iscadorpreparaten wordt met een letter aangegeven op welke gastheer de maretak groeide. Dat kan zijn eik, appelboom, pijnboom, etc. Iscador P komt van de pijnboom, Iscador M van de appelboom. Aan de Iscador worden ook minieme hoeveelheden metalen toegevoegd als zilver, koper of kwik, in hoeveelheden ver beneden de gevaarlijke hoeveelheden, bijv. 1/00 ste mg koper per 100 mg Iscador bij een ADH van 2 mg koper per dag. De keuze van het preparaat wordt bepaald door de primaire tumorlokalisatie. Zo zou de toevoeging van koper vooral effectief zijn bij tumoren van lever, galblaas, nieren en maag.

Werkingsmechanisme

Talrijke studies hebben laten zien dat Iscador *in vitro* een immuunstimulerend effect heeft, alsmede cytotoxische en proapoptotische effecten kan hebben. Niet direct duidelijk is waarom deze effecten klinische betekenis zouden kunnen hebben. Ook de geclaimde veiligheid van het middel - de enige incidenten zijn gevolg van onzuiverheid van de fabricage (hepatitis) - doet twifelen aan de werkzaamheid. De enige bijwerkingen zijn koorts en pijnlijke infiltraten op de plaats van de injectie. De dosering wordt door de behandelaar teruggebracht als die bijwerkingen te hinderlijk worden.

Wetenschappelijke gegevens

In *Pubmed* vond ik 105 vermeldingen onder Iscador, waarvan er 29 in de laatste vijf jaar waren. Van die 29 kon in drie gevallen geen land van herkomst kon worden vastgesteld. Verder waren 11 publicaties over het middel van Duitse origine, drie van Zwitserse komaf, twee uit India en drie uit de VS. Voorts waren Noorwegen, Frankrijk, Rusland, Nederland, Zweden, Australië en Polen vertegenwoordigd met elk één publicatie. *Pubmed* bevat 644 verwijzingen

naar mistletoe. Google geeft 200.000 verwijzingen naar mistletoe en 3950 naar Iscador. Google geeft 1880 Nederlandse verwijzingen naar maretak en 126 naar Iscador. Ook met Nederlands belastinggeld is gekeken naar de werkzaamheid van dit middel. *In vitro* onderzoek door Tusenius en Houwert werd in de jaren '80 door overheidssubsidie mogelijk gemaakt. Knipschild en Kleijnen gaven in 1993 een overzicht van de gepubliceerde trials en kwamen tot de conclusie dat er nauwelijks goede gerandomiseerde studies te vinden waren. De beste studie liet geen effect zien. Zij achtten gebruik van het middel alleen in onderzoeksverband aanvaardbaar. Inmiddels is er een artikel verschenen van Grossart-Maticek (ja, hij!), Kiene, Baumgartner e.a. dat op het eerst gezicht indrukwekkende is vanwege zijn omvang: 10.226 kankerpatiënten werden gevolgd tijdens Iscador-toediening. Maar als we goed kijken, dan betreft dat vrijwel uitsluitend niet-gerandomiseerd onderzoek en bij slechts 56 patiënten een gerandomiseerd, maar niet dubbelblind onderzoek. Men vond een betere overlevingsduur bij de gebruikers, welke meer uitgesproken was bij die patiënten die ook een beter geestelijk functioneren gingen vertonen (ook toe te schrijven aan de maretak werd geconstateerd). Tegenover deze studie staan andere studies die geen effect te zien gaven of studies waarbij een ongunstig effect werd gezien. Het Amerikaanse *National Cancer Institute* vindt anno 2003 de wetenschappelijke gegevens onvoldoende om Iscador als kankertherapie aan te bevelen. Zelfs de zeer pro-alternatieve NCCAM van het NIH (Bethesda) kwam in 2002 tot diezelfde conclusie: 'the data on improvement of the quality of life are convincing, but those regarding the survival are conflicting and of variable quality'. (Mansky). En zelfs de antroposofen zelf, die in 2003 een overzicht gaven van gecontroleerde studies, stelden vast dat methodologische tekortkomingen geen conclusies over de stof toelieten, maar drongen wel aan op meer onderzoek van goede kwaliteit (Kienle et al.).

Echinaceeën of de rode zonnehoed

Actuele status

Vogels' Echinaforce is al jaren op afstand het meest verkochte OTC-middel in ons land. De meeste van deze middelen worden via drogistrijen verstrekt, maar ook apotheken zijn maar al te graag bereid het middel aan te bieden. Dat het product inmiddels ook van de 'academici D 30' (Arnout Jaspers) van het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen CBG een registratie als homeopathisch middel heeft binnengehaald, maakt de positie ervan natuur-

lijk niet minder sterk. Blijkens een publicatie van de SFK werd in 2002 via de apotheek 83.000 maal Echinaforce als tablet en 68.000 maal als tinctuur verstrekt: het kostte in totaal 2,2 miljoen euro (de omzet in Spiroflor via de apotheek bedroeg 2,5 miljoen euro). De totale omzet, inclusief die via de drogisterijen, is enkele malen hoger. Ook wereldwijd is het middel populair, vooral ter behandeling en/of preventie van verkoudheid en griep.

Onscrupuleuze firma's prijzen het middel als volgt aan: 'Medicinal Action and Uses - Echinacea increases bodily resistance to infection and is used for boils, erysipelas, septicaemia, cancer, syphilis and other impurities of the blood, its action being antiseptic. It has also useful properties as a strong alterative and aphrodisiac. As an injection, the extract has been used for haemorrhoids and a tincture of the fresh root has been found beneficial in diphtheria and putrid fevers.'

Herkomst

De rode zonnehoed, *Echinacea purpurea* ook wel *Rudbeckia* geheten, is - anders dan de maretak - een relatief jonge plant. De eerste archeologische vondsten van deze plant dateren uit de 18de eeuw en dat was in de VS, waar de medicijnmannen van de inheemse Indianenbevolking de plant in de 19de eeuw toepasten de plant toe bij de uitwendige behandeling van wonden, brandwonden, insectenbeten, als zuig- en kauwmiddel bij kiespijn en keelontsteking en als inwendig middel bij pijn, hoest, maagkramp en slangenbeet. De blanke overheersers kregen ook belangstelling voor de medicinale effecten van de plant en rond 1880 produceerde de firma Meyer de eerste geneeskundige bereiding, de *Meyer Blood Purifier*, ter behandeling van reuma en ratelslangbeten. In het begin van de 20ste eeuw was *echinacea* het meest gebruikte plantaardige middel in de VS. Met de ontwikkeling van de chemotherapeutica en antibiotica nam het gebruik van de *echinaceeën* sterk af. Rond 1939 werd ook in Duitsland begonnen met het kweken van de plant en de Nazi's, die dol waren op natuurgeneeskunde en homeopathie, deden op instigatie van Himmler experimenten met de plant bij brandwonden. De NSDAP-er Gerhard Madaus testte *Echinacea* in zijn 'biologisch instituut' te Dresden, terwijl in Dachau de homeopathie werd uitgetest bij ernstige infecties. Dat Alfred Vogel de *Echinacea* later als 'weerstandsplant' zou betitelen, dat konden de beulen in Dachau nog niet weten. Alfred Vogel nam, na zijn eerste studiereis na de VS in 1957, stekjes van de plant mee naar Zwitserland.

Vogel en
Sioux-Indiaan

Eind jaren '60 slaagden homeopaten en natuurgenезers als Vogel erin om de plant opnieuw onder de publieke belangstelling te brengen en dat heeft geleid tot zijn huidige status.

Wetenschappelijke gegevens

Het 'werkzame' bestanddeel is nog steeds niet ontdekt. Vogel gebruikt de hele plant, zowel het bovengrondse deel dat 's zomers wordt geoogst als het ondergrondse dat in het najaar wordt geoogst, voor zijn Echinaforce. Uiteraard bevat de plant talrijke stoffen die farmacologisch actief zijn als polysacchariden, keto-alken, alkylamides en cichorijzuur. De eerste wetenschappelijke publicaties die *Pubmed* vermeldt, dateren van 1967 en gaan vaak over de speurtocht naar het werkzame ingrediënt. *Pubmed* geeft 267 referenties naar *Echinacea*, Google ruim 350.000! Google (Nederlands) geeft er 1550. Volgens de commerciële site van de Amerikaanse *Herbs Research Foundation* kan over de *in vitro* werking het volgende gezegd worden:

'Over 500 scientific studies have documented the chemistry, pharmacology, and clinical applications of *echinacea*. The most consistently proven effect of *echinacea* is in stimulating phagocytosis, that is encouraging white blood cells and lymphocytes to attack invading organisms. Specific actions:

- increases the number and activity of immune system cells, including anti-tumor cells;
- promotes T-cell activation;
- stimulates new tissue growth for wound healing;
- reduces inflammation in arthritis and inflammatory skin conditions;
- Mild antibiotic action: bacteriostatic, anti-viral, anti-fungal.
- inhibits the bacterial enzyme hyaluronidase, to help prevent bacterial access to healthy cells.'

De werkzaamheid *in vivo* bij de mens was volgens een overzichtsartikel in de *Cochrane Data*

Base (2000) niet aangetoond. Ook meer recente proefnemingen lieten geen effect zien van Echinacea bij verkoudheid (AIM) en evenmin van de Echinacea in de C-potentie bij postoperatief herstel na pees-operaties. De kruidenpagina op de website van het *Memorial Sloan-Kettering* kankerziekenhuis uit New York, dat zeer positief staat ten opzichte van alternatieve geneeswijzen, stelt ook dat meer research nodig is voordat de werkzaamheid als bewezen mag worden beschouwd.

Teunisbloem-olie

Actuele status

Teunisbloemolie wordt in ons land vooral op de markt gebracht als voedingssupplement wegens zijn hoge gehalte aan gammalinoleenzuur, een essentiële vetzuur. Orthomoleculaire handelaren als Orthica en het AOV van Nieuwenhuis uit Den Haag verkopen het, maar ook door aanbieders van vitaminen en cosmetica. Het spul wordt vaak gemengd met andere supplementen. Het Engelse product Efamol wordt in ons land geïmporteerd door Pharmafood uit Putten. Dit bedrijf maakte tot recent onderdeel uit van Numico, maar werd dit jaar doorverkocht aan Kernpharm, een bedrijf gericht op de zelfzorgmarkt, dat o.a. Franse homeopathie verkoopt. Het indicatiegebied was eerst zeer breed, maar is de laatste jaren verengd tot vrouwenkwalen als premenstrueel syndroom en goedaardige pijnlijke klachten in de vrouwenborst ('mastopathie' c.q. mastalgie). Daarnaast wordt het nog steeds aanbevolen ter preventie van een tekort aan essentiële voedingsstoffen, dat zou leiden tot vaatziekten en grote psychiatrische en neurologische ziektebeelden. In Engeland bedroeg de omzet van de olie vorig jaar 32 miljoen Pond sterling d.w.z. 48 miljoen euro. Wereldwijd zouden er volgens dezelfde bron duizenden tonnen teunisbloemolie worden verkocht (Kelliher).

Herkomst

De teunisbloem, in het Engels 'evening primrose' geheten omdat de bloem zich 's avonds opent, is al vele tienduizenden jaren oud, maar kan - anders dan de maretak en de rode zonnehoe - niet bogen op traditioneel gebruik door druiden of Indianen. Ik betwijfel zelfs of de propagandisten ervan wel te vertrouwen zijn als zij stellen dat 'oude kruidenboeken' de teunisbloem beschrijven als 'stelpend en pijnstillend, tevens werkend tegen maagdarfstoornissen, astma, kinkhoest, vrouwenkwalen en bij wondgenezing. De olie van de zaden van de plant werd begin 20ste eeuw onderzocht op zijn bruikbaarheid voor de verfproductie en in 1927 werd ontdekt dat deze olie o.a. rijk was aan gammalinoleenzuur (Engelse afkorting:

GLA, *gamma linolenic acid*). In de jaren '60 werd vooral door Britse onderzoekers vastgesteld dat GLA zeer goed door het lichaam werd opgenomen en snel de symptomen van een tekort aan essentiële vetzuren kon verdrijven. Ook de toen opkomende research op het gebied van de prostaglandines, een nieuw ontdekt soort weefselhormonen, droeg bij aan de wetenschappelijke interesse voor GLA, waarvan de teunisbloemolie een rijke en onovertroffen bron bleek. Als eerste gepropageerd bij MS in 1974, buitelden daarna de nieuwe indicatiegebieden als het ware over elkaar heen. De grote 'pusher' hierachter was dr. David Horrobin (1939-2003), een Schots hoogleraar fysiologie en later ook farmaceutisch ondernemer, over wie later meer.

David Horrobin
(1939-2003)

Het in 1990 in het Nederlands vertaalde boekje van Judy Graham, *Teunisbloemolie en gezondheid* (1984) vermeldt als indicaties: premenstrueel syndroom, goedaardige borstaandoeningen, eczeem, hyperactieve kinderen, reuma, suikerziekte, hart- en vaatziekte en hoge bloeddruk, MS, alcoholisme, schizofrenie, ziekte van Raynaud en sclerodermie, overgewicht en kanker. Onder de cosmetische effecten beschrijft zij het groter worden van de borsten bij vrouwen, maar dat pas na jarenlang gebruik. Nergens anders op het lichaam is daarbij toename van vetafzetting geconstateerd!

Teunisbloemolie
van Graham

Wetenschappelijke gegevens

In *Pubmed* kunnen 334 verwijzingen naar de evening primrose oil, EPO, worden gevonden. De eerste dateert van 1979 en betrof een stuk van Horrobin in zijn eigen tijdschrift *Medical Hypotheses* over de toepassing van EPO bij MS.

Op de zoeksite van Google zijn 169.000 verwijzingen naar EPO te vinden, terwijl Google (Nederlands) 586 hits oplevert. Over de werkzaamheid van teunisbloemolie is zo langzamerhand wel meer duidelijkheid ontstaan. In haar necrologie van Horrobin in het BMJ van 19 april 2003 (opvallend genoeg verschenen binnen 3 weken na zijn dood) noemde Caroline Richmond, een medisch journaliste ook actief in onze Britse zustervereniging *Healthwatch*, de teunisbloemolie een middel dat vermoedelijk de geschiedenis zou ingaan als de remedie waar geen ziekte voor was, terwijl ze stelde dat de overledene wel eens de grootste 'snake oil salesman' van zijn tijd zou kunnen blijken te zijn. *Snake oil*, dames en heren, is Engels voor Haarlemmer Olie. Het is maar dat u het weet. Richmond, die de EPO reeds in 1987 als een nutteloze panacee had betiteld, was niet erg gecharmeerd van Horrobin, die ook zeer veel vrienden en invloedrijke relaties had. Ze memoreerde dat hij onderzoekers die gunstig rapporteerden over EPO een aandeel in de omzet toezegde, dat hij weliswaar enorm veel publiceerde (meer dan 800 artikelen) maar groten-deels in de twee door hemzelf opgerichte tijdschriften, dat hij steeds farmaceutische bedrijven oprichtte met veel overheidssubsidie omdat hij naar achterstandsregio's ging, dat hij zijn tweede vrouw in de directie van een zo'n bedrijf benoemde terwijl zij geen inhoudelijke kennis of opleiding had enzovoorts. Ook het faillissement van een zijner bedrijven, zijn aanvaringen met de geneesmiddelenregistratie-commissie en de Schotse *Medical Research Council* liet Richmond niet onvermeld. De necrologie leidde tot een ongehoord aantal ingezonden reacties, in een aantal dat bij het BMJ nooit eerder was vertoond: meer dan 100 binnen drie weken. De meeste reacties namen het voor de kennelijk zeer aimabele Horrobin op en veel werd ook verwezen naar de vriendelijke en onkritische necrologie die in *The Lancet* had gestaan. Ook zijn weduwe en beide kinderen stuurden brieven. Eveneens werd er een klacht ingediend bij de Engelse Raad voor de Journalistiek. Hoofdredacteur Smith kreeg het ook te verduren, maar verweerde zich op eloquente wijze en bleef achter Richmond staan, hoewel haar stuk enkele kleine inhoudelijke onjuistheden had bevat die werden gerectificeerd. Over de werkzaamheid van EPO leek redelijk grote consensus te bestaan: op een enkel uitzondering na was men van mening dat er sprake was geweest van 'over-promotion' van het middel, ook wel door Horrobin. Alleen voor cyclische pijn in de borsten zou de werkzaamheid van het middel toch wel vast staan.

Hier nu kan ik uitsluitel geven, want - en mijn Nederlandse borst zwelt op van trots - juist op dit punt is baanbrekend Nederlands onderzoek verricht en dat werd vrij recent gepubliceerd in een peer reviewed medisch tijdschrift. Ik doel op een door het Praeventiefonds betaald onderzoek van o.a. de Amsterdamse epidemiologe en homeopate De Lange-de Klerk naar de werkzaamheid van teunisbloemolie in vergelijking tot visolie en placebo bij vrouwen met cyclische pijnklachten in de borsten. In alle groepen namen de klachten plm. 13% af, maar er waren geen verschillen tussen de groepen. Het vorig jaar gepubliceerde onderzoek (Blommers et al. *Am J Obstet Gynecol* 2002; 187:1389-94) liep vanaf 1993, werd in 2002 gepubliceerd en heeft de vaderlandse belasting betaler - ik vroeg het even voor u na bij ZonMW - 429.000 gulden ofwel 195.000 euro gekost.

Besluit • Ik heb u laten zien hoe gemakkelijk 'geneesmiddelen' - in feite kwakzalversmiddelen - een op niets dan schimmigheid gebaseerde populariteit kunnen verwerven en dat dan ook nog eens jarenlang volhouden. De marketingingrediënten van de drie geschetste producten zijn weliswaar verschillend - de maretak berust op een occulte leer, de echinacea op Indiaanse mythologie en hedendaagse liefde voor de natuur en de teunisbloemolie heeft een schijn van echte wetenschappelijkheid omdat er farmacologisch iets interessants in zit: veel GLA - maar elke smoes lijkt wel afdoende. Juist op een gebied waar effectiviteitsonderzoek zo goed doenlijk is, geneesmiddelen kunnen immers dubbelblind onderzocht worden, handhaven deze middelen zich tientallen jaren zonder dat de werkzaamheid ooit is aangetoond. Met deze constatering in gedachten neem ik u nog even terug naar Goya. Dames en heren, als de fantasie niet constant wordt beteugeld door de rede, dan gebeuren er

Wat een
gouden snavel!
Capricho 53

vreemde dingen en kunnen nutteloze geneeswijzen en geneesmiddelen soms erg lang in zwang blijven. De drie besproken kwakzalversmiddelen genieten in ons land een wettelijk beschermde ruimte, waarmee is aangetoond dat Goya nog immer actueel is en als we bij de Maretak, de teunisbloemolie en de rode zonnehoed dan misschien nog niet van monsters hoeven te spreken, hersenschimmen zijn het zeker wel! In dit verband toon ik u nog twee Caprichos. De eerste is nummer 53 en heeft als titel 'Wat een gouden snavel!' De Prado geeft als explicatie: 'Dit lijkt een beetje op een academische vergadering. Spreekt de papagaai soms over geneeskunde? Hoe dat ook zij, geloof geen woord van wat hij zegt. Er zijn veel dokters die over een 'gouden snavel' blijken te beschikken als ze gaan spreken, maar als het op recepten aankomt, dan zijn het Herodessen; hij kan lang praten over pijnen, maar kan ze niet genezen: hij drijft de spot met zieke mensen en vult de kerkhoven met schedels.'

'Ya es hora'
Capricho 80

Ik eindig met een *Capricho* (80), die mij persoonlijk op dit moment bijzonder aanspreekt, want hij is getiteld 'Het is tijd' ('Ya es hora' ofwel 'Hora est'). Ik hoop begin volgend jaar een proefschrift, geheel gewijd aan de dwaalwegen in de geneeskunde, te kunnen verdedigen en zal u te zijner tijd graag uitnodigen erbij aanwezig te zijn. ●

Literatuur

Goya

Hofer P. Los Caprichos Francisco Goya. Dover Publications, Inc, New York. 1969.
Guart AO. Prado Museum Spanish painting. Uitg Escudo de Oro, Sa, Barcelona. 1978

Maretak

Website NCI, VS.
<http://www.tylwythteg.com/welsh1.html> (welsh witchcraft)

Website Wholehealth

Kienle GS, Berrino F, Brusing A, Portalupi E, Rosenzweig S, Kiene P. Mistletoe in cancer -

a systematic review of controlled clinical trials.

Eur J Med Res. 2003;8(3):109019.

Mansky PJ. Mistletoe and cancer: controversies and perspectives. Semin. Oncol. 2002;29(6):589-94.

Grossarth-Maticsek R, Kiene H, Baumgartner SM, Ziegler R. Use of Iscador, an extract of European mistletoe (*Viscum album*), in cancer treatment: prospective nonrandomised and randomised matched-pair studies nested within cohort study. Altern. Therapies. 2001, 7;3:57-78.

Kleijnen J, Knipschild P. Mistletoe treatment for cancer. Review of controlled trials. In: Effectiviteit van alternatieve geneeswijzen. Kleijnen, Ter Riet, Knipschild. 1993. Uitg RUL, Maastricht. p. 199-206.

Echinacea

www.sfk.nl: stichting farmaceutische kengetallen apotheken.

www.botanical.com: 'quacky website'!

Kamphuis A. Dodelijke proeven Nazi's en de alternatieve geneeskunde. Skepter, maart 2002; 28-32.
www.herbs.org: Amerikaanse Herbs Research Foundation.

Turner RB. Echinacea for the common cold: can alternative medicine be evidence-based? Ann Int Med 2002;137:1001-1002.

Barret BP, Brown RI, Locken K, Maberry R, Bobula JA, D'Alessio D. Treatment of the common cold with unrefined echinacea. A randomised double-blind, placebo-controlled trial. Ann Int Med. 2002;137: 939-46.

Hostettmann K. History of a plant: the example of Echinacea. Forsch Komplementarmed Klass Naturheilkd. 2003;10 Suppl 1:9-12.

Melchart D, Linde K, Fischer P, Kaesmayr J. Echinacea for preventing and treating the common cold. Cochrane Database Syst Rev. 2000;(2)CD000530.[PMID: 10796553].

Teunisbloemolie

Kelliher op 23 april 2003 in: Rapid responses for Richmond. www.bmj.com.

Judy Graham. Teunisbloemolie en gezondheid (1984) Elmar, Rijswijk 1990.

Richmond C. Obituaries. David Horrobin. Founder of Scotia Pharmaceuticals and the Journal Medical Hypotheses, and passionate promoter of evening primrose oil BMJ 2003;326:885.19 April.
Bmj.com Rapid responses for Richmond.

Blommers, De Lange-de Klerk et al. Evening primrose oil and fish oil for severe chronic mastalgia: A randomised, double-blind, controlled trial. Am J Obstet Gynecol 2002; 187:1389-94.

Gevitaliseerd water, voelt u al nattigheid?

Jan Bonte

Sinds enkele jaren is er een nieuwe vorm van kwakzalverij die her en der de kop opsteekt, vooral via het Internet. Het gaat hier om het (re)vitaliseren van water. Volgens de aanhangers van deze theorie heeft ons drinkwater zijn vitale kracht verloren, omdat het ziekmakende trillingen opslaat van stoffen die er ooit in opgelost waren.

Dit leidt tot ongezonde haakse structuren in het water. Ondanks reguliere zuivering zouden deze trillingen en daarmee de haakse structuren in ons drinkwater aanwezig blijven en de gezondheid van plant en dier bedreigen. Door dit verlies aan vitaliteit zijn wij niet meer bestand tegen de 'geopathische belasting' en 'elektrosmog', die ons allen bedreigt. Dit leidt vervolgens tot verschillende aandoeningen, zoals atherosclerose, kanker en de ziekte van Alzheimer.

U hoeft echter niet te wanhopen want het water kan geitaliseerd* worden. Daarmee verdwijnen de haakse structuren van het water en neemt het gezonde hoeken aan van 16 tot 60 graden (?). Dit gebeurt door een installatie, bestaande uit één of meer expansievaatjes, tussen de waterleiding te plaatsen. Een aantal van deze vaatjes, aan elkaar gekoppeld met veel glimmend koper, levert een imposant bouwwerk op. Een pseudo-wetenschappelijk verhaal en veel quasi-wetenschappelijke woorden, al eeuwenlang een beproefde methode in de alternatieve geneeskunde, en de argeloze leek is snel overtuigd.

Aan dit geitaliseerde water worden veel heilzame effecten toegedicht. Planten gaan er harder van groeien, tomaten gaan er harder van glimmen, aardbeien worden roder, komkommers worden groener, dieren worden niet meer ziek en groeien harder. Ook zuivert het via uw lichaamsvloeistoffen uw cellen, weefsels en organen. Het zorgt voor een diepe ontgiftiging van het lichaam, ontlast de nieren en de lever, en en passant zorgt het ook nog voor een betere doorbloeding. Uw allergieën verdwijnen als sneeuw voor de zon. En natuurlijk is alles volgens de 'vitaliseerders' ook nog eens wetenschappelijk aangetoond door middel van recent wetenschappelijk onderzoek. Daarbij wordt verwezen naar schimmige literatuur die natuurlijk niet terug te vinden is in de gangbare databases voor wetenschappelijke literatuur. Een zoektocht op *PubMed* met als trefwoorden

(re)vitalized water leverde maar liefst 0 treffers op! De laboratoria die de effecten zouden hebben aangetoond bevinden zich enkel in het schimmige rijk van het alternatieve. Niet één officieel adres, noch een officieel rapport.

Daarmee geconfronteerd zijn deze waterprofeeten geenszins uit het veld geslagen. Het effect van het vitaliseren is namelijk meetbaar door meting van de bio-energetische waarde. De eenheid hiervan is de Bovis Eenheid. Gezond water heeft een ondergrens van ongeveer 6500 Bovis Eenheden, het is maar dat u het weet. Toch maar eens ruggespraak gepleegd met mijn oude BINAS van de middelbare school. Helaas gaf deze geen uitsluitsel. De meting van de Bovis Eenheden gebeurt dan ook op een geheel eigen wijze. Het geitaliseerde water wordt in een kom gedaan, met in de kom een schaalverdeling. Vervolgens hangt het waterhoofd er een pendel boven, en de uitslag van deze pendel bepaalt de hoeveelheid Bovis Eenheden. Door het vitaliseren van water worden waarden bereikt van 250.000 Bovis Eenheden. Ik ben de trotse bezitter van een essentiële tremor en mogelijk zou ik ook hoge Bovis Eenheden scoren als ik de meting zou verrichten. Mogelijk dat dit zelfs lukt zonder het water eerst te vitaliseren.

De theorie dat water eigenschappen zou onthouden van stoffen die er ooit in waren opgelost is natuurlijk niet nieuw, maar is ontleend aan de homeopathie. De pendel is afkomstig van het aloude pendelen zoals dat in Nederland nog veel wordt bedreven. Een nogal hybride theorie dus. Behalve deze aspecten zijn er echter nog enkele details die genoemd moeten worden.

Behalve het verkopen van de installaties ten behoeve van het vitaliseren van water wordt door de kwakzalvers ook water verkocht. Dit water is vaak niet alleen geitaliseerd, maar er zijn ook stoffen aan toegevoegd. Hoe zich dit verhoudt met de theorie is mij overigens niet helemaal duidelijk. Vooral schelpenkalk, dat in de

landbouw als meststof wordt gebruikt, wordt door het water gemengd. Het is natuurlijk niet uitgesloten dat planten hiervan harder gaan groeien of beter van kwaliteit worden. Met vitaliseren van water heeft dit natuurlijk niets van doen.

Zolang dit water over plantjes wordt uitgestort is dit in principe niet echt bezwaarlijk, buiten het feit dat het ordinaire oplichting is. Anders wordt het echter als mensen dit water consumeren. Sommige mensen worden beroerd van het drinken van dit water. Desgevraagd werd hen meegedeeld dat hun lichaam nu werd gezuiverd. Gezien de onbekende concentraties van diverse elektrolyten in het water zou het vooral bij mensen die diuretica en anti-hypertensiva gebruiken, kwalijke gevolgen kunnen hebben. Als er complicaties optreden zal niet snel de link worden gelegd met de consumptie van dit gevestigde water.

Wie nog niet ontmoedigd is door het voorgaande en de installatie en/of het water zelf wil proberen, moet een goed gevulde beurs meebrengen. De prijzen voor een installatie lopen uiteen van 500 tot 1500 euro. Een liter gevestigd water kost al snel 20 euro maar prijzen van 50 euro zijn niet uitzonderlijk. ●

* Het taalkundig juiste woord is 'gerevitaliseerd', echter in artikelen en op websites wordt het woord 'gevestigd' water gebruikt. Deze term heb ik gehandhaafd.

Bijgaand enkele links:

<http://www.vitaliser.nl/index.php>

<http://www.gaia-aqua.nl/>

http://www.antenna.nl/~natmolen/NM/nl/dept_53.html

● Kort ●

'Captain Flintstone' voortaan paranormaal genezer

Tiel - De voormalige vliegschoolhouder Wim de Nijs, alias Captain Flintstone, is een nieuw leven begonnen. De sportvlieger heeft in Tiel een praktijk geopend als paranormaal genezer. "Onlangs heb ik ontdekt dat ik kan magnetiseren. Ik had altijd al het gevoel dat ik een zesde zintuig had. Bij alle rechtszaken die ik voerde, werd ik door mensen om me heen gewaarschuwd. Maar ik voelde altijd aan dat het goed zou komen."

Een van die rechtszaken werd deze week afgesloten. Vier jaar geleden werd het vliegbrevet van De Nijs ten onrechte drie maanden geschorst. Hij had daarom 450.000 euro aan gederfde inkomsten geëist. De Raad van State vond de schade met 40.000 euro echter voldoende betaald. Deze week kreeg hij dat bedrag toegewezen.

De Nijs bracht in de jaren negentig de luchtverkeersleiding op Groningen Airport Eelde en op Maastricht Aachen Airport tot wan-

hoop met zijn stunts. In Eelde verstoorde hij het luchtverkeer met zijn strijdkreet 'Yabadabadoo' (waaraan hij de geuzennaam Captain Flintstone heeft te danken), met muziek en andere geintjes. Ook viel hij voormalig luchthavendirecteur Fred van de Werff thuis lastig. Hij kreeg een 'oprotpremie' als hij zich nooit meer in Eelde zou laten zien.

De Nijs vertrok met zijn vliegschool *Nice Flight* naar Maastricht. Daar werd hij in de ban gedaan, nadat hij met zijn Piper bijna in botsing kwam met een Boeing. De Nijs voerde vele rechtszaken, altijd zonder advocaat. Vaak werd hij in het gelijk gesteld.

"Als je op latere leeftijd ontdekt dat je paranormaal bent, is het voordeel dat je levenswijsheid hebt opgedaan", zegt De Nijs. "Al die conflicten, alles wat ik met politiek en media heb meegemaakt, daarvan heb ik heel veel geleerd." ●

*Uit: Dagblad van het Noorden,
31 oktober 2003*

Maaïke Trimbach

Afvalstof (2)

Sophie J.M. Josephus Jitta

In NTtdK, 3, 2003, p. 8-9, heb ik aangegeven wat de belangrijkste kenmerken zijn van de advertenties voor afslankmiddelen die ik heb verzameld: middel aanbevolen door bekend- en onbekendheden, foto van slanke jongedame die het te bereiken doel vertegenwoordigt, duur woordgebruik, krom Nederlands en gewichtsverlies in recordtijd ondanks 'gewoon door blijven eten'.

Nu wil ik ingaan op de details. Per categorie belicht ik een of meer spraakmakende advertenties wat nader. Voor alle duidelijkheid volgt hier nogmaals de indeling in categorieën: a. middelen waarvan de werking is gebaseerd op uit groente, fruit of planten geëxtraheerde stoffen (Komkommerslank of het 19-plantenextract)

b. middelen met een cryptische, chemisch aan- doende naam (BMI 23 of Bio-C.L.A.)

c. commerciële diëten (Poolplus 5 sterren top- dieet of *just4weeks*)

d. gewichtsverlies bevorderende voorwerpen (de Afslankring of de Electronische Afslank- gordel)

e. overige veelbelovende middelen, waaron- der Spray-u-slank, Slank terwijl u slaapt (de Dr. Hans Neunerslankheidskuur) of Suco Bloc, 'het middel dat er voor zorgt dat suiker niet meer als vet wordt opgeslagen'

Wat de producten die onder a vallen betreft, ik heb reeds vermeld dat middelen als Appel- Slank, Grapefruitlank of Fruitlank schijnen te hebben afgedaan. Voor Fructolm wordt echter nog steeds geadverteerd: 'het vetverdelgende fruit, het snelste middel om uw silhouet af te slanken, geconcentreerd in een enkele capsule van meerdere kilo's fruit'. Mocht het middel onverhoopt geen resultaat opleveren, dan 'ga- randeren wij voor 100 % de terugbetaling!' (*Party*, oktober 2000 en augustus 2003)

Tot de tweede categorie behoren ook de BeMi- norm- capsules. Het middel wordt aangepre- zen door aurofotografie Anneke van Galen. De capsules moeten worden ingenomen vóór de twee hoofdmaaltijden en voor het slapen gaan. Ze bevatten carnitine, fenylalanine, tryptofaan (een aminozuur, zegt de advertentie voor de duidelijkheid) en het fruitzuur HCA. Respec- tievelijk zorgen deze substanties ervoor dat er 'geen hongergevoel maar een verzadigingsge- voel ontstaat, dat de eetlust wordt geremd en abnormale vetopslag wordt bestreden'. (*Party*, september 2000).

Het Poolplus 5 sterrentopdieet is een commer-

cieel dieet, dat zegt uit te gaan van een dage- lijke inname van zo'n 900 calorieën. Alsof de naam alléén nog niet ronkend genoeg is, wordt voor het dieet ook nog eens reclame gemaakt door Paul Fagel, een bekende kok. Een van de door hem aanbevolen maaltijden is trouwens 'tagliatelle carbonara', nu niet bepaald een ge- recht waarbij ik aan afvallen denk, tenminste, als het wordt klaargemaakt zoals het hoort: spek, ei en veel geraspte kaas! (*Privé*, september 2001). Eerder werd het Poolplus dieet ook aan- bevolen door een bij het VU-ziekenhuis werk- zame diëtiste, die plechtig verklaarde dat zij bij de totstandkoming van het dieet betrokken was geweest en daarmee de indruk wekte dat het product betrouwbaar was.¹ (*Privé*, decem- ber 1998).

Tot verreweg de meest fantastische categorie afslankmiddelen behoren de voorwerpen die gewichtsverlies garanderen aan wie ze aan- of omdoet. Vreemd genoeg zijn zij niet in de win- kel te koop, maar moeten ze worden besteld bij een firma in Klaaswaal. Ik maak een kleine se- lectie:

'Weer net zo slank als uw dochter' is de kop bo- ven een advertentie voor gepatenteerde af- slankzolen. De werking van de zolen berust op 'eeuwenoude Chinese wetenschap'. Zij zijn be- zet met massageknoppen en magneetjes voor de reflexzones van de spijsverteringsorganen. Door op de zolen te lopen 'wordt de functie van deze organen weer optimaal, de stofwisse- ling beter en herneemt de verbranding van het voedsel zijn normale gang'. Daardoor worden ook de natuurlijke vetreserves afgebroken, met als resultaat: snel op het ideale gewicht. Er is een foto van de bewuste zolen afgedrukt plus een veelkleurige tekening van de linker- en rechtervoet, met verdeling in zones en aandui- ding van de organen waarmee deze correspon- deren. Voor zover ik het kan zien, bevinden de grootste massageknoppen zich op de scheiding tussen de zones voor de dunne en de dikke darm en de nieren. (*Privé*, januari 2001)

Dan zijn er de Magnetische Acupress Afslank- Oorbellen. De werking van de oorbellen berust

op acupressuur en magnetisme, een 'eeuwenoude medische techniek uit Japan'.² Als een van de zeer weinige in mijn verzameling wijst deze advertentie erop dat iemand 'om af te vallen strict genomen minder moet eten dan zijn lichaam nodig heeft'. Deze bewering wordt evenwel meteen weer tenietgedaan: door minder te eten worden weliswaar de vetreserves aangesproken, maar minder eten betekent helaas ook meer trek. Niet eten en wel trek, dat leidt al gauw tot het jojo-effect. Hoe nu kan het jojo-effect worden doorbroken? Juist ja, door de aanschaf van de Magnetische Acupress Aflank-Oorbellen! Wie deze heeft gekocht, kan zoveel eten als ze wil: met de bellen op de juiste plaats op het oor is afvallen gegarandeerd. Er zijn vier fotootjes van een oor afgedrukt, met de oorbel telkens op een andere plaats en erboven geschreven waar het gewichtsverlies optreedt (heup/ dij enzovoort). (*Weekend*, oktober 2000)

Een andere mogelijkheid om af te vallen biedt de Masserende Sauna-bermuda, van '200 % elastische stof gemaakt'. Om gewicht te verliezen hoeft iemand de bermuda alleen maar aan te trekken: het ding genereert warmte en daardoor worden vocht en vet afgedreven (dat kan nog een vieze boel worden, daar onder die bermuda, maar dit terzijde). Bermuda blijkt overigens een rekbaar begrip: op de foto's staat een ranke jonge vrouw, gehuld in een kledingstuk dat onder haar boezem begint en even over haar zitvlak eindigt. De armen houdt zij kuis voor de borst. (*Weekend*, augustus 2000)

Een vierde aanbieding uit Klaaswaal betreft de *Slim-Away* Afslankpleisters. Zij behoren volgens de advertentie tot 'de belangrijkste medische ontdekkingen van de laatste tien jaar en worden door honderdduizenden mensen over de gehele wereld gebruikt'. Ze bevatten extracten van de *Fucus vesiculosus* en *Garcinia cambodia*³, die door de huid worden opgenomen en zo het hongergevoel stillen. De pleisters moeten elke ochtend worden vernieuwd. Na één tot twee weken ziet de gebruiker al resultaat: 'u verliest kilo's per maand, want de pondjes vliëgen eraf...!' (*Party*, juli 2003)

De laatste categorie - de wondermiddelen die de wereld nog niet uit zijn - neemt in mijn verzameling verreweg de grootste plaats in. Ook hier maak ik noodgedwongen een selectie. 'Spray-u- slank' is een revolutionair en wereldwijd succesvol afslankpreparaat, dat via de techniek van de Mond Spray door de mond-slijmvliezen wordt opgenomen en daardoor 'maar liefst 10 maal beter wordt opgenomen dan tabletten en capsules'. Het normale spijsverteringstraject, waarbij slechts 5 tot 8 % van de werkzame bestand-delen zijn doel bereikt,

wordt zo overgeslagen. Het lichaam 'wordt geactiveerd om de vetreserves aan te spreken en de eetlust wordt geremd. Men krijgt meer energie, waardoor er meer calorieën worden verbrand'. (*Faam/ Vlissinger*, juni 2001)

Ook de 'Slank terwijl u slaapt' kuur van de Oostenrijker Dr. Hans Neuner is een groot succes. Het middel is een ontslakkingskuur, die er tegelijkertijd voor zorgt dat iemand afvalt: 'de natuurlijke werkstoffen maken slakstoffen los uit het binnenste van het vetweefsel. Daardoor verkleinen reuzenvetcellen zich tot gezonde proporties. Overtollige kilo's verdwijnen derhalve als sneeuw voor de zon!' (*Party*, januari 1999)

Een opvallende advertentie is verder die voor de 100 % natuurlijke Lipotrex24- methode. In een kadertje onderaan staat eerst: 'Kort geleden heeft de wetenschap aangetoond dat een dieet het minst doeltreffende middel is om af te slanken, en slank te blijven', waarna een man in een witte jas uitlegt hoe de methode werkt: 'Lipotrex24 weerhoudt overdag de calorieën ervan om zich in lichaamsvetten om te zetten en 's nachts wordt de stofwisseling erdoor gestimuleerd'. Voor de rest is de advertentie een kolommenlang openhartig en gedetailleerd afvalverhaal van een tevreden klant. De bijbehorende foto's zijn nu eens niet van een dame die het middel in het geheel niet nodig heeft, maar van een forse tante met een watermeloenboezem (boodschap: vóór de kuur). Op de tweede foto resten haar nog twee erwten op een plank en enig heupvet (boodschap: na de kuur). (*Privé*, januari 2001)

Een volgend middel dat in het oog springt, is het Zwitserse CaloStop.⁴ Ditmaal is er een slanke den afgebeeld die in een alpenwei geheel naakt van het uitzicht op de bergen zit te genieten. Het middel wordt geleverd in een strooibusje en bevat een mengsel van vitamines en vezelstoffen, waaronder chitosan. Hierdoor 'worden vetstoffen gebonden en de vertering ervan geblokkeerd'. De slotzin van deze advertentie is raadselachtig: 'Door CaloStop over uw voedsel te strooien wordt ca de helft van alle vet onschadelijk gemaakt voordat u er dik van kunt worden'. Het lichaam gaat zijn vetreserves aanspreken en het afvallen neemt een aanvang. Calostop is bedoeld voor vrouwen en mannen, een uitzondering in mijn verzameling.

Tot zover mijn selectie uit de advertenties. Het is duidelijk: fabrikanten van afslankproducten blijken ervanuit te gaan dat wie een populair dan wel huis-aan-huisblad leest haar eventueel aanwezige verstand op nul zet en kritiekloos slikt wat haar wordt voorgeschoteld. Zo wordt

er in vrijwel elke advertentie tegen alle logica in beweerd dat een dieet overbodig is (behalve uiteraard bij de commerciële diëten), afgewisseld met 'u kunt zoveel blijven eten als u wilt'. Daarnaast wordt de lezers een werkelijk fabelachtig gewichtsverlies in het vooruitzicht gesteld en wel in recordtijd: een bewering als 'in 7 weken ben ik 31 kilo afgevallen' is eerder regel dan uitzondering. Mocht iemand desondanks nog twifelen, dan wordt een poging gedaan haar over de streep te trekken door middel van twee (doorzichtige) verkooptrucs: de Foto en de Getuigenis. Op de Foto staat een bevallige, tengere en vaak ietwat schaars geklede jonge vrouw, die 'met dit middel kan u net zo slank worden als ik' uitstraalt. De Getuigenis is het verhaal van een klant die het middel tot volle tevredenheid heeft gebruikt. Hoe ongehooflijker het middel is, des te langer en intiemmer overigens de Getuigenis, maar dat zal wel toeval zijn.

Hoewel het bij mijn weten niet om geneesmiddelen gaat, wordt er zonder blikken of blozen in de advertenties medisch geclaimd: 'verhoogt de algemene stofwisseling', 'cholesterolverlagend', 'stimuleert de vetverbranding/ de spijsvertering', 'minder trek in zoetigheid doordat het je bloedsuikerspiegel normaal houdt' of 'eetlustremmer'. Hier is, dunkt mij, wel wat werk aan de winkel voor de KOAG/ KAG en de Reclame Code Commissie. Ik weet evenwel uit ervaring dat protesteren niet veel zoden aan de dijk zet. De advertentietekst wordt op zijn best (tijdelijk) licht gewijzigd, maar niet zo dat het opvalt.

Om de lezers te imponeren wordt er kwistig gestrooid met in 'vaktermen' verpakte, al dan niet 'natuurlijke' ingrediënten die het middel bevat. Ik doe een greep: HCA, fruitzuur, orthosiphonia, inuline, kelp, isomeren cis 9/ trans 11, arginine, CLA 80, lecithine, senna, phaseolusproteïnes dan wel het 'uit zee gewonnen'⁵ chitosan. Vrijwel altijd wordt van de bestanddelen vermeld welke werking zij hebben: 'De ballaststof Inuline helpt bij de vermindering van het hongergevoel en het vullen van de maag. Het geeft verzadiging en vermindert de trek onder andere in zoetigheid' of 'het afslankende bestanddeel grapefruit is zeer belangrijk voor een goede stofwisseling en intensificeert de verbranding van overtollig vet'. Een aantal afslankproducten - meestal die niet in de winkel verkrijgbaar zijn - geeft alleen de werking aan, niet de ingrediënten: 'Calostop werkt als een krachtige magneet en bindt een groot gedeelte van het maaltijdvet op moleculair niveau. De gebonden vetmoleculen verlaten langs natuurlijke weg het lichaam'.

Zoals ik al eerder heb opgemerkt, is er vaak een schril contrast tussen de gewichtig bedoelde inhoud van de advertenties en de wijze waarop deze onder woorden is gebracht. Hoe langer de advertentie is, des te kreupeler het Nederlands: 'zorgt er voor dat het HONGER-en TREKGEVOEL verdwijnt' of 'Van nu af aan is het overbodig op te letten voor wat u eet. Met FAT BREAKER bent U het zeker dat niets uw silhouet nog zal komen vervormen. Ja! Zelfs de meest calorierijke eetmalen niet!'

Kortom, in afval-land heeft het aloude 'mundus vult decipi' (de wereld wil bedrogen worden) nog niets van zijn kracht verloren. Hoezeer afslankadvertenties ook het tegendeel beweren, afvallen (en op gewicht blijven) vergt een ijzeren discipline, met een verantwoord dieet plus veel lichaamsbeweging. Dat die discipline moeilijk is op te brengen, ziet iedereen die simpelweg om zich heen kijkt. Of in de spiegel kijkt natuurlijk. ●

Literatuur

1. Ik heb destijds het VU-ziekenhuis een brief geschreven om het erop te attenderen dat er misbruik werd gemaakt van zijn naam. Het antwoord op mijn brief luidde dat 'er iets aan gedaan zou worden'. Inderdaad heb ik sindsdien de diëtiste niet meer aangetroffen.
2. Vaker wordt het magische 'Oosters' gebruikt, afgewisseld met Chinees. Ik vermoed dat de Klaaswaalse leverancier om niet in herhaling te vervallen hier maar eens een keer 'uit Japan' ertegenaan gooit.
3. Het plantengeslacht heet Garcinia en de soort cambodia. Cambodia zal wel een in de reeks 'uit het Oosten' passende verschrijving zijn.
4. Ik vind CaloStop maar een vreemde naam voor een product uit een land waarvan een aanzienlijk deel van de bevolking Italiaans spreekt. Gezien het feit dat calare afvallen betekent en calo ik val af dan wel gewichtsafname, ligt een naam als CaloPlus of CaloExtra toch meer voor de hand.
5. Bij het woord zee schijnt de associatie slank te horen. Een advertentie vraagt zelfs retorisch 'Hebt u wel eens een te dikke vis gezien? Of een zwaarlijvige oester?' (Redu-Quick, Privé, augustus 2000)

Ken uw klassieken! Over koningen en wetenschappers

Drs.A.L.Terneer

In de jaarrede van de voorzitter (zie voor in dit blad) werd gememoreerd dat Goya, ondanks zijn gevestigde reputatie, zijn serie *Caprichos* in 1803 pas naar buiten durfde te brengen, nadat hij zich van de steun van de koning verzekerd wist.

Hitler als ondersteuner van 'artisten en mannen der wetenschap': Van rechts naar links: Hitler, mevr. prof. Troost, architecte, prof.dr A. Bier en prof.dr. Sauerbruch, chirurgen. (Uit de door de bezetter verspreide brochure 'Wilt u de waarheid weten? Hitler zoals hij in werkelijkheid is')

Onder autoritaire regimens hebben kunstenaars en wetenschappers vaker de noodzaak gevoeld zich te verzekeren van steun van de machtigen der aarde en het voorbeeld van Galilei, dat toont wat er kan gebeuren als die steun ontbreekt, is nog altijd spreekwoordelijk. Ook een man als Andreas Vesalius (1514-1564), die reeds op jeugdige leeftijd vele heilige huisjes, waaronder Galenus' anatomische leer, omver stootte en daarom nogal wat kritiek vreesde, beriep zich in het voorwoord van zijn *De humani fabrica* op de steun van koning Karel V. De Duitse arts Gerhard Domagk (1895-1964) was de ontdekker van de sulfonamidepreparaten, een revolutionaire vooruitgang bij de behandeling van infectieziekten. Hem werd daarvoor in 1939 de Nobelprijs voor de geneeskunde toegekend, maar het Hitler-regiem verbood zijn burgers om deze prijs te aanvaarden: men vermoedde politieke motieven. Domagk kon derhalve de prijs niet accepteren, maar bood wel aan een voordracht over zijn werk te hou-

den, waarop het regiem hem arresteerde en hem een week vasthield. Toen een bewaker hem vroeg waarom hij vast zat, antwoordde hij: 'Omdat mij de Nobelprijs is toegekend.' De bewaker moet daarover tegen een collega hebben gezegd: 'Daar in die cel zit een gek!'. Hij kon zijn Nobelprijs in 1947 alsnog in ontvangst nemen.

De beroemde Berlijnse chirurg August Bier (1861-1949), die zich in 1925 tot de homeopathie bekeerde, had niet van dergelijke problemen omdat hij nazistische sympathieën koesterde. Dat hij zich dus soms in het gezelschap van Adolf Hitler begaf, berustte op wederzijdse bewondering en niet op opportunisme of op de drang tot overleving. Met zijn uitspraak 'Es gibt in der Medizin drei grossen Heilregeln: Allopathie, Homöopathie und Isopathie' heeft hij trouwens de Nobelprijs voor de geneeskunde ook niet binnengesleept. ●

Traditionele Chinese veterinaire acupunctuur ontmaskerd

J.T. Lumeij

Bij gebrek aan overtuigende effectiviteitstudies wordt het bestaansrecht van veterinaire acupunctuur vaak ontleend aan de claim dat acupunctuur bij dieren al sinds 3000 jaar wordt toegepast en dus de toets der tijd zou hebben doorstaan. Kritische bestudering van de originele bronnen door een team van dierenartsen, een sinoloog en onderzoekers op het gebied van alternatieve behandelwijzen heeft echter met betrekking tot deze historische claims nieuwe inzichten opgeleverd (Imrie et al., 2001).

De door diverse veterinaire acupuncturisten geuite claim dat acupunctuur bij olifanten al 3000 jaar geleden werd toegepast in India en Sri Lanka blijkt gebaseerd op het feit dat de olifantenhoeders of mahouts een vorm van non-verbale communicatie met de dieren onderhieldden door het aanraken van traditionele punten op het lichaam, *nila* genoemd. Er is geen enkele documentatie dat aanraking van deze *nila* is geassocieerd met een therapeutische effect. Het gebruik van scherpe voorwerpen voor het uitvoeren van chirurgische interventies als aderlaten en het insnijden van abscessen wordt in China pas gedetailleerd beschreven tijdens de Songdynastie rond het jaar 1000. Ook cauterisatie met hete ijzers ('naalden') werd toegepast. Ten onrechte wordt het gebruik van deze instrumenten echter geassocieerd met de hedendaagse acupunctuur bij dieren met fijne naalden. Volgens het onderzoeksteam is dit laatste het resultaat van een ontwikkeling die pas in het midden van de 20e eeuw op gang is gekomen nadat moderne versies van oude Chinese medische en veterinaire teksten zijn aangepast aan de politieke ideologie om (dieren)artsen en politici wijs te maken dat dierenacupunctuur een oeroude Chinese traditie is.

Politieke ideologie van Mao Zedong. Skrabanek beschrijft de ontwikkeling van de acupunctuur in een historische context. Hoewel de primitieve Chinese behandelwijzen na de introductie van de westerse geneeskunde bij herhaling door de Chinese regeringen waren verboden (voor het eerst in 1822, en onder andere in 1929 door de Nationalistische regering) zag Mao Zedong zich genoodzaakt wegens een gebrek aan voldoende westers opgeleide (dieren)

artsen om een pragmatische oplossing te bedenken om de medische zorg voor een half miljard mensen en hun huisdieren te regelen. Hij vaardigde in 1944 het decreet uit dat de Chinese en westerse behandelwijzen een gelijke status moesten krijgen. Vele klassieke Chinese medische en veterinaire geschriften werden vanaf 1950 opnieuw bewerkt en uitgegeven, waarbij het een en ander klaarblijkelijk in overeenstemming werd gebracht met de politieke ideologie van Mao Zedong, die meende dat de traditionele Chinese geneeskunde de mensen veel te bieden had. Grote aantallen blotevoetendokters werden opgeleid in de zogeheten *Traditional Chinese Medicine* (TCM). Dit was een mengsel van primitieve Chinese methoden en net genoeg westerse geneeskunde om ten minste simpele kwalen en de meest urgente spoedgevallen te kunnen behandelen. En passant werd in 1958, tijdens de rampzalige Grote Sprong Voorwaarts, acupunctuur als anesthesiemiddel uitgevonden. Het bezoek van president Richard Nixon in 1972 en de daarmee gepaard gaande mediahype met betrekking tot de acupunctuur heeft ervoor gezorgd dat deze behandelwijze in het Westen een enorme vlucht heeft genomen, waarbij de door de communistische ideologie veroorzaakte geschiedvervalsing eveneens is overgewaaid.

Feces als acupunctuurpunt. Imrie et al. geven enkele illustraties van het bedrog met dierenacupunctuur. Een bas-reliëf bestemd voor het mausoleum van de Tangkeizer Taizong (die in 650 stierf) toont een generaal die een pijl trekt uit een gewond paard van de keizer. Dit wordt in een modern handboek over complementaire en alternatieve diergeneeskunde beschreven als "...een bas-reliëf uit de Handynastie (200

voor Christus) dat soldaten laat zien die pijlpunten gebruiken als acupunctuurinstrument om hun paarden te stimuleren voor de strijd..." (Schoen et al., 1994). Een ander voorbeeld is een afbeelding uit het handboek voor paardeneeskunde van Yuan en Heng (*Yuan Heng liaoma ji*, 1608), waarop de plaatsen waar feces zich kunnen ophopen en koliek kunnen veroorzaken, worden afgebeeld, maar waarvan in een modern handboek over veterinaire acupunctuur wordt beweerd dat het "laterale acupunctuurpunten" zijn. In het oorspronkelijke boek kan men op een volgende afbeelding zien hoe men door middel van rectale exploratie een fecesmassa manueel kan verwijderen. Yuan en Heng benadrukken zelfs dat acupunctuur uitsluitend voor mensen kan dienen en dat het iets volslagen anders is dan *fine needling*, terwijl Imrie et al. beargumenteren dat deze cauterisatietechniek van westerse (Arabische) oorsprong is.

Antieke kunst • Het besef dat de geschiedenis rond de veterinaire acupunctuur door de communistische ideologie is vervalst, begint ook door te dringen bij sommige veterinaire acupuncturisten (zie bijvoorbeeld het verschil tussen het eerste hoofdstuk van het handboek van Schoen en het eerste hoofdstuk van de tweede druk uit 2001). De eerstejaarsstudenten diergeneeskunde aan de faculteit Diergeneeskunde te Utrecht wordt anno 2003 helaas nog steeds voorghouden dat veterinaire acupunctuur een traditionele Chinese behandelwijze is, met de onuitgesproken suggestie dat (dier)geneeskunde net als kunst is: hoe antieker hoe waardevoller. Behalve het feit dat de veterinaire acupunctuur dus niet kan bogen op een eeuwenoude historie, is er ook geen overtuigend bewijs voor de effectiviteit ervan. In 1983 werd reeds door Ter Riet, Kleijnen en Knipschild (zie Huisarts en Wet 1989; 32(6): 308-312) uit een

meta-analyse geconcludeerd: "Acupunctuur is waarschijnlijk een tot in het onzinnige uitgebreide theorie die gefundeerd is op het verschijnsel dat mensen met kiespijn hieraan kortdurend iets minder aandacht schenken, als men hen met een hamer op de duim slaat." Zij onderschrijven ook het statement van F. Mann: "It has been suggested that one of the main achievements of the Chinese acupuncturists has been their discovery of so many sites at which a needle can be safely inserted." Het faciliteren van de werkzaamheden van veterinaire acupuncturisten door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde middels het publiceren van een doorverwijslijst in het Diergeneeskundig Jaarboek is in strijd met het uitgangspunt dat dierenartsen hun handelen moeten baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten en kan op rationele gronden niet worden verdedigd. Handhaving van deze behandelwijzen onder de paraplu van deze beroepsorganisatie zet de deur wagenwijd open voor veterinaire kwakzalverij en ondermijnt de geloofwaardigheid van deze beroepsgroep. ●

Literatuur

Robert H. Imrie, David W. Ramey, Paul D. Buell, Edzard Ernst, Stephen Basser. Veterinary acupuncture and historical scholarship: Claims for the antiquity of acupuncture. *The Scientific Review of Alternative Medicine*, vol 5, no 3, 2001, 133-139
A.M. Schoen (ed). *Veterinary Acupuncture, Ancient Art to Modern Medicine*. Mosby, St Louis, 1994
Huisarts en Wet 1989; 32 (6): 308-312
P. Skrabanek *Acupuncture: Past, Present and Future*. In D. Stalker en C. Glymour: *Examining Holistic Medicine*. Prometheus Books, Buffalo, NY, 1989, 181-196

Een hardnekkig geloof

F.S.A.M. van Dam

Zonder overdrijving kan worden gesteld dat de kern van de medische professie en de *scientific community* waaruit zij is opgebouwd, bestaat uit medisch-wetenschappelijke beroepsverenigingen en medische tijdschriften. Over de opstelling van de beroepsverenigingen tegenover een relatief recent fenomeen als leden die een alternatieve praktijk beoefenen, schreef Renckens een kritisch artikel (Renckens, 2003).

De opstelling van een tijdschrift als het *NTvG*, het belangrijkste medisch tijdschrift van ons land, is in dit opzicht bijna altijd voorbeeldig geweest. Slechts bij hoge uitzondering en dan ook alweer lang geleden plaatste dit tijdschrift serieus bedoelde artikelen over alternatieve geneeswijzen. Derhalve is het *NTvG* ons inziens superieur aan de door ieder als zo gezaghebbend beschouwde Engelstalige tijdschriften als *BMI*, *Lancet* en *JAMA*, die met enige regelmaat onzinnige publicaties op alternatief gebied opnemen. Toen er recent uit de boezem van de *NTvG*-redactie een commentaar verscheen op de praktijk van de alternatieve geneeskunde en op de strategie van de Vereniging tegen de Kwakzalverij (VtdK) (Rooijmans et al., 2003) werd dat door ons, bestuursleden van de VtdK, dan ook met grote belangstelling gelezen. De inhoud van het commentaar geeft ongetwijfeld de mening weer van meer landgenoten, maar wij betwijfelen sterk of de meeste artsen er zo over (mogen) denken en willen graag op een drietal onderdelen van het commentaar ingaan. Ten eerste zal dat zijn de vergoelijking van het toepassen van alternatieve geneeswijzen door artsen, ten tweede de betekenis van de denkwereld, noden en verwachtingen van de patiënt/consument van alternatieve geneeswijzen en ten derde de gemaakte kanttekeningen bij de werkwijze van de VtdK.

Over de alternatieve arts zijn Rooijmans en Walvoort dubbelhartig: ze hebben wel kritiek op de soms hoge kosten van de 'therapieën' en vinden dat artsen die weten dat ze nutteloze behandelingen aanbieden, hun patiënten misleiden. Maar vervolgens stellen zij dat de meeste patiënten die een alternatief arts bezoeken toch niets meer te verwachten hebben van de reguliere geneeskunde en dat het aantal ongelukken beperkt blijft. Nog curieuzer is het argument dat deze artsen 'zich het welzijn van hun patiënten blijven aantrekken' en 'zich in een alternatieve geneeswijze bekwaamen om voor de patiënt bereikbaar te blijven'.

Dit impliceert een zware beschuldiging aan de 98% van de Nederlandse artsen, die hun al of niet uitbehandelde patiënten zonder de poespas van de alternatieve geneeskunde naar eer en geweten en vaak met inzet van al hun menselijke kwaliteiten en mogelijkheden blijven begeleiden en steunen. Wie beweert dat een (onbewezen) alternatieve methode daar een zinvolle bijdrage zou kunnen leveren? Vraaggestuurde zorg is het modewoord tegenwoordig, maar een patiënt mag van zijn arts verwachten dat hij zijn handelen baseert op de stand der wetenschap en van hem kan derhalve niet gevergd worden dat hij behandelingen instelt, waar hij niet achter staat. Als de arts in kwestie wel te goeder trouw in de werkzaamheid van acupunctuur, homeopathie, antroposofische middelen gelooft, dan is hier o.i. sprake van een gebrek aan academische diepgang of van het misplaatste idee dat zijn reguliere collega's gewichtige therapeutische mogelijkheden onbenut laten. Maar dat hoort dan toch zeker eerst te worden aangetoond en in medische tijdschriften te worden gepubliceerd. Dat Rooijmans en Walvoort kanttekeningen plaatsen bij de zogenaamde wetenschappelijke geneeskunde lijkt op het eerste gezicht te getuigen van gezond relativisme en filosofische diepgang, maar het inbrengen van een dergelijk discours als het gaat over meridianen, sub-Avogadro schokschuddende bereide middelen of etherische lichamen is te veel eer. Het realiteitsgehalte van de gangbare begrippen uit de reguliere geneeskunde (infecties, tumoren, degeneratieve afwijkingen, erfelijke ziekten e.d.) kan door geen filosofisch betoog worden ondermijnd. De werkzaamheid van de manuele geneeskunde, die zich onderscheidt van de meeste alternatieve behandelwijzen doordat zij zich conformeert aan de gewone medische terminologie, is volgens overzichtsartikelen overigens allerminst aangetoond en wij voorstellen dat ook die geneeswijze altijd alternatief zal blijven.

Als laatste punt willen wij de strategie van de VtdK nog eens uiteenzetten. Rooijmans en Walvoort zijn het in veel opzichten met ons eens, maar wensen een milder oordeel over de alternatieve artsen en vinden onze ontmaskering van kwakzalvers en kwakzalverij 'nihilistisch' omdat wij geen 'ander verklaringsmodel' zouden hebben en geen alternatief als de wetenschap niets meer te bieden heeft. Over de alternatieve artsen zullen wij echter streng en afwijzend blijven oordelen. Immers van tweeën een: óf zij menen het echt en wijken dan bewust af van hetgeen de grote meerderheid van hun beroepsgenoten als 'algemeen aanvaarde zorg' beschouwt en zij falen om daarover in de gebruikelijke media verantwoording af te leggen óf deze artsen passen de geneeswijze toe als placebo. In dat laatste geval zal de effectiviteit al een stuk minder zijn dan bij de echte gelovige, maar -ernstiger - zij overtreden tevens de WGBO, die toepassing van 'bedrog om bestwil' terecht verbiedt: we leven niet meer in de middeleeuwen. Veel van hun begrip voor alternatieve genezers ontleen Rooijmans en Walvoort aan de - grotendeels denkbeeldige - situatie (want vaak is dat allerminst het geval) waarin de patiënt regulier-curatief niets meer geboden kan worden en waarin de doorsnee medicus volgens het commentaar dus zijn 'patiënten in de kou zet' als hij dat eerlijk en openlijk met hen bespreekt. Het ontmaskeren van nutteloze behandelingen en behandelaars door de VtdK zou nihilistisch zijn. Dat vermogen wij niet in te zien: het betekent immers dat de uitbehandelde en soms wanhopige patiënt vogel-

vrij wordt verklaard en aan elke therapie, hoe onbewezen of onzinnig ook, zou worden mogen blootgesteld. Nog los van de palliatie en begeleiding, die er vrijwel altijd nog te bieden is, put menig medicus grote satisfactie uit juist dit deel van de medische praktijk, waarin zijn menselijke kwaliteiten ten volle aan bod komen en er een diepe band met de patiënt kan ontstaan. Waarom het afraden van een bezoek aan een Moerman-arts of een paragnost in die situatie als nihilistisch zou mogen worden betiteld, ontgaat ons ten enenmale. Als de patiënt zijn hoop al op een dergelijke hulpverlener heeft gesteld, dan is het moeilijk manoeuvreren, maar kwakzalverijbestrijding is vooral preventie en het publiek kan door tijdige voorlichting - nog altijd beter dan thans het geval is - gewapend worden tegen de valse hoop, de onnodige uitgaven en de onzinnige ideeën over het menselijk lichaam die in de alternatieve geneeskunde zo prominent aanwezig zijn. De VtdK heeft in dat opzicht zijn nut sinds zijn oprichting in 1880 duidelijk bewezen en vult een vacuüm dat door anderen niet wordt gevuld. Zij hoopt te kunnen rekenen op de steun van elke medicus. ●

Literatuur

C.N.M. Renckens. Medisch-wetenschappelijke verenigingen, kwaliteitscontrole en disfunctionerende artsen. Ned Tijdschr Geneesk 2003;147:1749-1752
Rooijmans HGM, Walvoort HC. Over ziekten en zieken - wetenschappelijke en alternatieve geneeskunde. Ned Tijdschr Geneesk 2003;147:1717-1720

Symposiumverslag

Allochtone geneeswijzen: geneeskunst of kwakzalverij?

Het symposium, dat plaats vond in het Piet Borst-auditorium van het Antoni van Leeuwenhoekziekenhuis te Amsterdam was met ruim honderd aanwezigen goed bezocht. Na een tegelijkertijd serieus en hilarisch voorafje in de vorm van de bekendmaking van de winnaar van de Meester Kackadorisprijs 2003, volgden vier goed in het onderwerp ingevoerde sprekers. Hun voordrachten zijn hieronder in het kort weergegeven.

Traditionele geneeswijzen in een internationale context • Dr Martijn ten Ham, farmacoloog en werkzaam op het ministerie van VWS legde in zijn praatje uit hoe de *World Health Organization* (WHO) staat tegenover niet-westerse praktijken als 'traditional medicine'. Eerst legde hij uit hoe de WHO werkt: dit is een internationale organisatie die aanbevelingen doet, maar die geen 'supranationaal' gezag heeft. Dat wil zeggen, de WHO kan door een bepaald land genomen besluiten niet ongedaan maken noch aan een lidstaat regelingen opleggen. De definitie die de WHO van gezondheid geeft is 'compleet fysiek en sociaal welzijn'. Dit welzijn houdt verband met de nationale cultuur van een land: wat wij in het Westen gezondheid noemen, heeft in arme landen niet dezelfde connotaties. De WHO streeft naar een zo hoog mogelijk gezondheidsniveau in alle landen.

Het huidige beleid is erop gericht om de arme landen bijvoorbeeld te helpen bij de bestrijding van tropische ziekten als rivierblindheid en lepra. De Westerse moeten nu hun eigen boontjes

maar even doppen. In Azië wordt er campagne gevoerd om polio te bestrijden.

De WHO werkt met comités van deskundigen die met betrekking tot een bepaald gezondheidsprobleem een standpunt bepalen waarmee zoveel mogelijk lidstaten zich kunnen verenigen. Echt een beleid voorschrijven is niet toegestaan. Op dit moment loopt het *WHO Traditional Medicine (TM) 2002-2005* project, met aandacht voor traditionele Chinese geneeskunst, Ayurveda en inheemse geneeskunde, met inbegrip van kruidentherapieën. De WHO hoopt de TM te kunnen integreren in het nationale gezondheidssysteem van een land, onderzoek te stimuleren en informatie te geven. De WHO kan iets als TM niet negeren. Zij helpt landen bij het ontwikkelen van een eigen gezondheidsbeleid. Daarbij moet niet worden vergeten dat in vele landen TM de enige betaalbare vorm van medicijnen is. De WHO wil dit soort landen helpen om echte kwakzalvers uit te bannen. Er worden nu richtlijnen vervaardigd met betrekking tot veiligheid en kwaliteit van TM, vanuit het idee: 'als er in een land nu toch iets als acupunctuur wordt gebruikt, laat het gebruik dan zo veilig mogelijk zijn'. Er wordt geïnventariseerd wat voor regels er in de landen die aan TM doen gelden. Mensen daar worden ook getraind in het signaleren van bijwerkingen die plantaardige middelen mogelijk hebben. Nuttige informatie hieromtrent wordt niet alleen aan TM-gebruikers verschaft, maar ook aan beroepsbeoefenaren. TM wordt door de WHO niet los gezien van de context van de cultuur waarin deze methodieken worden gebruikt. (verslag S. Josephus Jitta).

Dr. Staal of Sangoma • Onder deze titel vertelden om beurten Marijke Ekkelboom en Juan Walter, respectievelijk als coördinator en uitvoerende verbonden aan het GG&GD-pro-

ject Gezondheids-Voorlichting in Eigen Taal en Cultuur VETC te Amsterdam. Deze VETC bestaat sinds ruim 20 jaar en is actief in meer dan 20 steden in ons land. Men doet zowel aan individuele patiëntenzorg, daartoe bijvoorbeeld ingeroepen door huisartsen met een grote allochtone populatie, als aan voorlichtingswerk op multiculturele manifestaties als het Kwakoe-festival. Jaarlijks heeft men 50.000 contacten en men treedt op op 7500 multiculturele manifestaties: indrukwekkende aantallen. Daarnaast trachten VETC-medewerkers hun kennis uit te dragen in moskeeën, kerken, koffiehuisen, op scholen, in de thuiszorg, in ziekenhuizen en op consultatiebureaus. De belangrijkste doelgroepen zijn Turkse, Marokkaanse en Surinaamse vrouwen en allochtone mannen die riskant seksueel gedrag vertonen. Andere dan genoemde nationaliteiten die in de eigen taal voorgelicht en bijgestaan kunnen worden zijn: de Antilliaanse, Arubaanse, Chinese, Ghaneese, Spaanstalige, Somalische, Iranese en Kaap-verdiaanse.

Uitgangspunt van de VETC-praktijk is het in de eigen taal overdragen van kennis en vaardigheid op het gebied van ziekte en gezondheid. Bij veel allochtonen bestaat een grote kennisachterstand, welke moet worden vermindert door voorlichting in de eigen taal op een manier die aansluit bij de eigen beleevingswereld van de deelnemers. Zo wordt de zelfredzaamheid en zelfzorg van de deelnemers bevorderd. Van bemiddeling tussen allochtone genezers en bijv. de huisarts is geen sprake. Met casuïstiek uit de praktijk lieten de sprekers zien hoe nuttig hun inbreng soms kan zijn. Zo leed een 48-jarige Marokkaanse man aan de ziekte van Menière (een afwijking van het binnenoor, die leidt tot duizeligheid en doofheid), een kwaal die hij lange tijd toeschreef aan djins (boze geesten). De voorlichters trachten dan hem een reëler beeld van zijn ziekte bij te brengen. In een ander voorbeeld van onbegrepen psychiatrisch gedrag konden de VETC-mensen een negatieve seksuele ervaring uit de jeugd aan het licht brengen. Als mensen naar een *Sangoma* (=traditioneel Afrikaans genezer) willen dan verzet de VETC zich daar niet tegen, maar men legt wel uit dat een recept van de Nederlandse huisarts 'dokter Staal' niet automatisch betekent dat er staalpillen in het spel zijn. Dat het bezoek aan allochtone genezers een gevaar voor de 'medelanders' zou zijn, dat bleek beslist niet uit de voordracht van deze twee ervaringsdeskundigen. ●

(Verslag C.N.M. Renckens)

Geneeskunde, geneeskunst en 'kwakzalverij': onvermoede overeenkomsten • "Kwakzalverij" is naast termen als "primitief", "kannibalisme", en sinds enkele weken "tribalisme", een etnocentrische kwalificatie die getuigt van een zekere culturele arrogantie en die zich bij uitstek leent voor generalisatie', zo begon Dr. Sjaak van der Geest, hoogleraar medische antropologie, zijn verhandeling. Hem was het vooral te doen om enkele overeenkomsten te schetsen tussen de reguliere geneeskunde en allochtone/traditionele/alternatieve/complementaire geneeswijzen. Inzicht in die overeenkomsten kan wellicht helpen om tot een respectvolle en vruchtbare samenwerking te komen tussen de beoefenaren van die zo op het oog totaal verschillende disciplines. Reguliere geneeskunde wordt gezien als wetenschappelijk, professioneel en kosmopolitisch; 'niet-westerse' of 'alternatieve' geneeskunst impliceert het tegenovergestelde, namelijk niet-wetenschappelijk, niet-professioneel, gebaseerd op magie en sterk gebonden aan lokale culturen. Als men vanuit de alternatieve geneeskunst naar de reguliere kijkt, ontmoet men drie vormen van kritiek. De wetenschappelijke geneeskunde zou eenzijdig rationeel-technisch zijn met als gevolg dat emotie en intuïtie worden weggedrukt. Zij zou verder atomistisch en reductionistisch zijn, dat wil zeggen: te weinig oog hebben voor het geheel, de samenhang en zij zou de spirituele kant van de mens onvoldoende serieus nemen. Die drie vormen van kritiek zijn echter gebaseerd op een - overigens begrijpelijk - misverstand. De reguliere geneeskunde doet zich inderdaad voor als rationeel, atomistisch en on-spiritueel, maar bij nader inzien valt er veel emotie en intuïtie in te ontdekken. Geavanceerde medische technieken roepen geloof, hoop en vertrouwen op, bij patiënten en bij behandelaars. Onze visuele voorstelling van emotie is te veel blijven steken bij bloemen, zorgende handen en zonsondergangen. De steriele slangen en koude sensoren van de medische techniek produceren en vervullen ook gevoelens. Men zou het de sacramenten van genezing kunnen noemen. Het verwijt dat de reguliere geneeskunde atomistisch is, gaat voorbij aan het feit dat atomisme alleen denkbaar en zinvol is als men beseft dat elk element, hoe minuscuul ook, deel uitmaakt van een groter geheel. Reparatie van een klein onderdeel heeft slechts effect als het de reparatie van het geheel tot gevolg heeft. Atomisme en reductionisme in de medische wetenschap zijn holisme *in disguise*. En gelijksoortig commentaar is ook van toepassing op het derde punt van kritiek. Sleutelen aan lichamelijke defecten is een

hoogst spirituele bezigheid. Het lichaam is immers de voornaamste 'drager' van menselijke symbolen en betekenissen. Somatische genezing impliceert derhalve ook spiritueel herstel. Wetenschap en geneeskunde brengen veel meer tot stand dan men op grond van de wetten van de natuurkunde zou mogen verwachten. Dat extra zou men magie kunnen noemen. Anderen noemen het psychologie of placebo-effect. Daarnaast zijn het biomedische denken en handelen evenzeer onderdeel van een cultuur, een zingevende context, als andere medische tradities, bijvoorbeeld Afrikaanse vooroudersessies of een gebedsbijeenkomst in de Bijlmer. Het geloof in de mythische wereld van bovennatuurlijke persoonlijkheden die orde op zaken stellen en het leven zin geven, verschilt niet wezenlijk van het geloof in de natuurlijke orde zoals die door de natuurwetenschap verkondigd wordt. De attributen die dit natuurwetenschappelijke geloof vertegenwoordigen, medische technologie etc., doen in hun symbolisch-geneeskrachtig vermogen niet onder voor religieuze symbolen als handoplegging en bijbellezing bij gebedsgenezing, het dragen van een amulet, het bezoek aan het graf van een heilige.

Het is de vraag of de vertegenwoordigers van regulier en alternatieve geneeswijzen blij zullen zijn met de genoemde overeenkomsten. Als 'alternatieve' of 'niet-westerse' genezers hun praktijken verdedigen en vergelijken met die van de biomedische traditie, benadrukken zij vaak juist het wetenschappelijk karakter van hun geneeswijze en trachten zij de effecten van hun behandeling te bewijzen met termen en toetsen die in de biomedische wereld gebruikelijk zijn. Zij willen juist weg van de sfeer van symboliek en ritueel. Ook vertegenwoordigers van de reguliere geneeskunde zullen waarschijnlijk onaangenaam verrast zijn dat hun wetenschappelijk gefundeerde behandelmethoden aan magie en symboliek gerelateerd worden en dat zij zich daarmee bevinden in het gezelschap van 'alternatieve' en 'niet-westerse' collega's. De meest onderbelichte overeenkomst tussen alternatieve en reguliere geneeskundige behandelaars is echter dat ze allen opereren binnen een context van integrale betekenisgeving. Samenwerking zal dientengevolge kunnen leiden tot 'optimalisatie' van het psychische en fysieke welbevinden van behandelde en behandelaar. ● (verslag B. van Dien)

Allochtonen en kwakzalverij • De laatste spreker was Willem Venneman, huisarts in Amsterdam met veel allochtonen in de praktijk. Hij gaf zijn voordracht de titel mee

'Allochtonen en kwakzalverij' en begon met de vaststelling dat in de Turkse en Marokkaanse islamitische culturen kwakzalverij een bekend begrip is. Er bestaan ook woorden voor in het Turks en in het Arabisch (bijvoorbeeld in het Turks: arlatan =kwakzalver). In het Midden Oosten, met name in Egypte en omringende landen worden bepaalde alternatieve geneeswijzen zoals wierookgeneeskunde, sommige inheemse recepten, amulettengeneeskunde en het kauwen van substanties als kwakzalverij beschouwd. Een andere vorm, die in hoofdzaak op magie berust, wordt oude-wijven-geneeskunde genoemd.

De spreker stond even stil bij het probleem dat niet iedereen met even veel gemak omgaat met mensen uit andere culturen en noemde een paar boeken die hem geholpen hadden om meer inzicht te krijgen in de fenomenen die vandaag aan de orde zouden komen, zoals het boek van Cor Hoffer *Volksgehoof en religieuze geneeswijzen in de islamitische wereld*, dat Venneman 'de bijbel' noemde voor iedereen die zich in de problematiek wil verdiepen. Vervolgens stond hij stil bij de begrippen 'islamitische geneeskunst' en 'islamitisch volksgeloof', twee uitersten van een heel spectrum van behandelpraktijken en technieken, beoefend door totaal verschillende lieden. Aan de ene kant de *hoça* (Turks) of imam (Arabisch), theologisch geschoold, werkend binnen een religieus kader zonder winstbejag. Hij beperkt zich doorgaans tot het citeren van koranteksten waaruit dan de 'baraka', de helende kracht voortkomt die de zieke moet genezen. Aan de andere kant van het spectrum vindt men de *fqih* en de *sjarief*. De eerste heeft ook enig theologisch onderwijs genoten en kan uit dien hoofde ook godsdienst in zijn geneesmethode incorporeren, de laatste heeft van huis uit de gave van het genezen, vaak omdat hij deel uitmaakt van een familie waarin deze gave erfelijk is. De theoretische kennis van deze lieden bevat elementen uit de Arabisch islamitische geneeskunde, de profetische geneeskunde, soefisme (een wijsgerige stroming binnen de islam) en uit lokale tradities en gewoonten (een *fqih* in Amsterdam zal er wat dit laatste betreft andere praktijken op na houden dan een *fqih* uit Zuid-Marokko, waar men het moet doen met honing, vijgen, olijfolie e.d.). Deze genezers schrijven het ontstaan van ziekten niet alleen toe aan natuurlijke oorzaken, maar vaak ook aan bovennatuurlijke oorzaken als zwarte magie (het boze oog), geesten en djinns. Het vereist nogal wat tact om patiënten die gebruik willen maken van islamitische volksgeneeswijzen adequaat regulier te blijven behandelen, zonder hen te kwetsen

door blijkt te geven van afkeuring. Venneman besprak een aantal casus waarbij de reguliere huisarts geconfronteerd werd met merkwaardige therapieën en rituelen zoals bloedzuigers, beschilderingen met henna, wikkels met hennapapjes, amuletten in de vorm van papiertjes beschreven met symbolen, cijfers en Arabische letters die de patiënt bij zich moest dragen of moest roken of in water opgelost moest drinken. Heel aardig was het geval van een kind met een rode uitslag (mogelijk mazelen) dat door de ouders in een rode mantel was gewikkeld.

Al dit soort behandelingen komt geregeld voor in ons land, maar het ontrekt zich voor een belangrijk deel aan onze waarneming. Veel speelt zich ook af in het moederland tijdens vakanties. De vraag of al deze rituelen een merkbare invloed op het functioneren van de reguliere gezondheidszorg hebben meende de spreker ontkennend te kunnen beantwoorden. Althans in de eerste lijn. In de tweede lijn spelen deze zaken een veel grotere rol. Een patiënt met lichamelijke klachten waarvoor bij intensief onderzoek geen somatische verklaring is te vinden, komt uiteindelijk vaak terecht bij de psychiater. In de geestelijke gezondheidszorg zal men uiteraard alles doen om een sfeer te creëren waarin de patiënt zich thuis voelt. Daarbij kan de mogelijkheid om een allochtone genezer te consulteren een belangrijke rol spelen. De spreker besloot met de conclusie dat kwakzalverij in alle culturen voorkomt maar dat de omvang van het verschijnsel in Nederland slecht bekend is. Op het moment zijn er bijna één miljoen islamieten in ons land. Geschat wordt dat er 50 tot 100 islamitische genezers zijn. Er gaan stemmen op om de islamitische geneeskunst te integreren in de reguliere gezondheidszorg, maar Venneman is hiervan geen voorstander. Evenmin beschouwt hij het verschijnsel als gevaarlijk, tenminste zolang de patiënten niet materieel worden uitgekleeft en er geen methoden worden toegepast die gezondheidsschade veroorzaken.

In de discussie kwam onder andere nog naar voren dat in de ervaring van Venneman het vertrouwen van allochtonen in de westerse geneeskunde groot is. Uitstelgedrag waarbij patiënten eerst een traditionele genezer raadplegen om vervolgens (te) laat onder reguliere behandeling te komen, komt niet voor. De mensen letten erg op hun gezondheid en in het bijzonder die van hun kinderen. ●

(verslag C.P. van der Smagt)

Debat • Met diverse sprekers werd op vrij heftige toon gedebatteerd. Vooral Ten Ham en Van

der Geest riepen heel wat tegenspraak op. Ten Ham werd verweten dat er binnen de WHO compromissen werden gesloten tussen 'westerse inzichten' en mensen die bijvoorbeeld de Ayurvedische geneeskunde trouw blijven: een onmogelijkheid, en ten Ham werd opgeroepen zoiets ook niet meer te proberen. Ook werd hem het WHO-standpunt inzake acupunctuur verweten: een vragensteller heeft er veel last van dat er bij de discussie over de waarde van acupunctuur steeds wordt gewezen op WHO-publicaties over dit Chinese primitivisme. Ten Ham bleef laconiek onder de kritiek: 'Zo gaat het nu eenmaal, daar in Genève.' Van der Geest sprak een taal, die zo veel verschilde van die der gewone medici, dat er vele misverstanden leken te ontstaan. In de antropologie wordt veel waarde gehecht aan zaken die in de geneeskunde als bijzaken gelden. Koene meende dat Van der Geest zich ondeskundig uitliet over het placebo-effect, maar de discussie verzandde; men begreep elkaar niet. Venneman kreeg veel waardering voor zijn *down to earth*-verhaal en stelde velen gerust: allochtonen waarderen onze reguliere geneeskunde hoogelijk en van *patients delay* of ernstige schade door het bezoeken van allochtone geneeswijzen is geen sprake.

De slotconclusie van dit interessante symposium, zo kon je al snel in de wandelgangen na afloop vernemen, is toch wel dat de bestrijding van allochtone geneeswijzen voor de VtdK geen hoge prioriteit behoeft te hebben. Goed nieuws, want aan de autochtone kwakzalvers heeft de VtdK voorlopig zijn handen nog vol genoeg. ● (Verslag C.N.M. Renckens)

Het elfde European Skeptics Congress te Londen

C.N.M. Renckens

In de meeste landen zijn de verenigingen tegen de kwakzalverij ter ziele gegaan en is hun functie overgenomen door de skeptische clubs, die zich in rap tempo in Europa vormden nadat zich ruim 25 jaar geleden in Amerika onder leiding van de New Yorkse hoogleraar filosofie Paul Kurtz de CSICOP had gevormd. De Amerikaanse comités tegen de kwakzalverij, die vrijwel elke staat rijk was, sneuvelen in hoog tempo onder invloed van de succesvolle actie van de chiropractors, die zich met een beroep op de anti-trust wetgeving verzetten tegen het 'monopolie' van de reguliere geneeskunde.

Hun activiteiten gingen de afdelingen van de *American Medical Association*, waaronder zij ressorteerden, ten gevolge van juridische procedures te veel geld kosten. Alleen Engeland kent nog een zustervereniging, *Health Watch*, maar zij is klein en jong. Onze vereniging is met zijn ruim 1200 leden vermoedelijk de grootste ter wereld op dit terrein. De Amerikaanse zuster-organisatie CAHF, wier voorzitter Baratz vorig jaar op ons symposium sprak, is meer een netwerk van gelijkgestemden dan een vereniging en heeft plusminus 400 leden. Toch zijn er ook in andere landen natuurlijk veel mensen die aanstoot nemen aan de claims van kwakzalvers en alternatieven en zij zijn dus vooral te vinden in de skeptische verenigingen. Ik bezocht in 2001 hun Europese congres te Praag, waar ik ook een lezing hield en ik had daaraan zulke plezierige herinneringen dat ik twee jaar later besloot ook de Londense bijeenkomst te gaan bijwonen. Men congresseert elke twee jaar. Je leert er veel, niet in de laatste plaats in de wandelgangen en je sluit er nieuwe vriendschappen. Zo weet ik nu dat als een Engelstalige spreekt over 'Dokter Niep', hij het heeft over de beruchte watergenezer en pastoor Sebastian Kneipp: uiterst nuttige kennis!

De conferentie van de Europese skeptici werd dit jaar van 5-7 september in Londen gehouden, in het *King's College*. Er waren zo'n 100 deelnemers, afkomstig uit twaalf verschillende landen. Er waren voordrachten over parapsychologie, over creationisme, over geschiedvervalsing, over pseudowetenschappen en over anomalistische psychologie. Veel aandacht was er ook voor alternatieve geneeswijzen, dus dat was aantrekkelijk. De Nederlandse delegatie bestond uit ons lid mevrouw Rie Prins, tevens bestuurslid van de stichting Skepsis, de heer G. Woerlee, anesthesist en

ondergetekende. Hieronder volgen enkele *highlights* van het gebodene.

Wetenschappelijk onderzoek naar alternatieve behandelingen • De allereerste lezing was van Edzard Ernst, professor in de complementaire geneeskunde aan de *University of Exeter* en had als titel 'Complementary/alternative medicine for sceptics'. Naar deze Ernst was ik bijzonder nieuwsgierig want hij bekleedt sinds tien jaar een leerstoel te Exeter, opgericht met aanzienlijke subsidie van een magnaat (Laing) uit de bouwwereld. Ernst publiceert vrijwel uitsluitend reviews en meta-analysen en doet dat zo netjes dat hij inmiddels 700 artikelen in nette medische tijdschriften heeft gepubliceerd. Net als Knipschild destijds heeft hij - of pretendeert hij dat - een geheime liefde voor de alternatieve geneeskunde en tracht desondanks salonfähig te blijven in de reguliere medische wereld. De tot Engelsman genaturaliseerde, uitstekend Engels sprekende Oostenrijker (55) wilde niet over alternatieve behandelingen spreken. Alternatief betekent in plaats van reguliere, werkzame behandelingen en dat accepteerde hij niet.

Edzard Ernst

Maar complementaire behandelingen (CAM) hadden wel zijn aandacht. Hij deed erg zijn best om strenge wetenschappelijke criteria aan te leggen bij zijn beoordeling van alternatieve geneeswijzen. Hij zei dat acupunctuur niet ge-

schikt was voor kinderen en dat de werkzaamheid van acupunctuur eigenlijk alleen bij postoperatief braken goed was aangetoond. Ernst deed erg flink: de werkzaamheid van klassieke chiropractie, van Bach-bloesemtherapie en ook van homeopathie, waarin hij zich zelf ooit bekwaamd had, is niet aangetoond. Veiligheid hield hem ook erg bezig. De sterk verdunde middelen van de klassieke homeopathie zijn op zichzelf onschuldig. Het feit dat chiropractoren tegen vaccinatie zijn maakt deze beroepsgroep gevaarlijk. Kruiden mogen dan wel natuurlijk zijn, maar dat betekent allerminst dat ze ongevaarlijk zijn. Hij vermoedde nog veel niet onderkende bijverschijnselen bij de kruidenmiddelen, mede omdat hiervoor geen verplichte melding is, zoals bij reguliere medicijnen wel het geval is.

Het feit dat mensen denken dat CAM hen helpt omdat ze zich goed voelen, bewijst niets. Die werkzaamheid moet wetenschappelijk vastgesteld worden. Ernst noemde de CAM zeer populair onder het publiek, maar 'grossly under-researched' en pleitte voor meer onderzoek. In de discussie kreeg Ernst het moeilijk tegen de felle en zeer goed ingevoerde Amerikaanse anesthesist Kimball Atwood, die betwistte dat acupunctuur zou helpen tegen postoperatieve misselijkheid en braken door de bias in de door Ernst genoemd literatuur aan te wijzen. Uit sommige landen kwamen verdeelde resultaten maar vier studies uit Taiwan waren alle onverdeeld positief hetgeen Ernst tot de omstrede conclusie leidde dat dit effect bewezen was. Ook had Ernst studies geaccepteerd waaruit bleek dat acupunctuur niet hielp tegen misselijkheid maar wel tegen braken, hetgeen Atwood onbegrijpelijk vond: hoe kan je nu braken zonder eerst misselijk te zijn geweest? Ernst verliet direct na zijn lezing het congres en onttrok zich zo aan de voorzetting van dit debat in de wandelgangen. Mijn wantrouwen jegens hem is niet geheel weggenomen. Diametraal tegenover Ernst's pleidooi voor meer onderzoek naar CAM stond Atwoods voordracht 'Prior probability: the dirty little secret of "evidence-based alternative medicine"'. Dat smerige geheimje is dat het grootste deel van CAM zo onwaarschijnlijk is, dat onderzoek weggegooid geld is. Als voorbeelden noemde hij homeopathie, genezen op afstand (al dan niet met gebed), craniosacrale therapie, toegepaste kinesiotherapie en nog veel meer. Stel je voor dat een natuurkundige in alle ernst zou gaan onderzoeken of een perpetuum mobile werkt, want daar komt het meeste onderzoek naar CAM op neer. En het werkt tegengesteld aan wat Ernst beweerde: er wordt onderzoek naar

gedaan en nog wel met belastinggeld, dus moet er, in de ogen van het publiek, toch wel wat in zitten. Hij kritiseerde ook de Cochrane, die alleen naar trials kijkt en de a priori (on)waarschijnlijkheid buiten beschouwing laat.

Acupunctuur • Prof. Jifí Hert uit Pilsen (anatom), twee jaar geleden gastheer te Praag, kwam met een vreemd verhaal. Hij onderscheidde drie verschillende soorten acupunctuur:

- 1 de originele Chinese acupunctuur met meridianen en Qi. Volgens hem alleen van historisch belang;
- 2 westerse acupunctuur berustend op contra-irritatie en het placebo effect. Dat vond hij nog wel de moeite van het onderzoeken waard;
- 3 Alle andere soorten, zoals Voll's elektronacupunctuur, laser- en magneetacupunctuur, bioresonantie e.d. werden door hem pure charlatanerie genoemd.

Dr. Robert Imrie, een Amerikaans dierenarts, verzorgde twee fraaie voordrachten. Eenmaal sprak hij over acupunctuur bij dieren, hetgeen een erg recente westerse uitvinding bleek te zijn. Dit verhaal was mede gebaseerd op zijn artikel in het zomernummer van 2001 van *The Scientific Review of Alternative Medicine*. Elders in dit tijdschrift zal Lumeij naar dat artikel verwijzen. Aan de hand van sinologische en geschiedkundige argumenten werd aangetoond dat in het oude China acupunctuur voor dieren helemaal niet bestond. Acupunctuur voor dieren was onmogelijk, want dieren waren dingen. Imrie, een kolos van plusminus twee meter en minstens 130 kg en steeds heftig transpirerend, bleek een boeiend en zeer erudiet spreker die bovendien heel veel plaatjes liet zien en daarbij ook de geluiden van de getoonde dieren liet horen, vanaf het kraaien van de haan tot het getetter van de olifant. Dat was goed om het publiek bij de les te houden tijdens zo'n lange serie lezingen: 'And now my personal favorite: chickenpuncture: kukeleku!!!'

Zijn tweede voordracht berustte eveneens op de grote hulp die hij van twee sinologen had gehad bij het ontcijferen van oude Chinese medische geschriften. Deze sinologen (Buell, een Duitser en Paul Unschuld, Amerikaan) beheersen ruim 20 Chinese talen en waren teruggegaan naar de oude bronnen. Zo kwam hij tot de conclusie dat de eerste beschrijvingen van de acupunctuur weliswaar te vinden zouden zijn in de canon van de Gele Keizer uit 200 v.C., maar dat de oudste tastbare bewijzen ervan dateren van 500-800 n.C., uit welke periode een

echt geschrift bewaard is gebleven. Hij opperde zelfs de mogelijkheid dat de vader van de acupunctuur Qi Bo één en dezelfde figuur zou zijn als onze Hippocrates. Reeds in die tijd waren er namelijk contacten tussen China en ons deel van de wereld, alsmede met India, Arabische landen en Perzië.

Paranormaal • Nee, hier geen aandacht voor paranormale geneeskunde, maar wel voor de hersenenfysiologie van doodnormale mensen, die menen paranormale ervaringen te hebben gehad. En daarvoor hoeft je eigenlijk helemaal niet zo gek te zijn. De tunnels, het helle licht, het gevoel van uittreding enzovoorts van de bijna-dood-ervaring (BDE) werden allen door Woerlee verklaard door een zuurstofgebrek in de hersenen. Deze Leidse anesthesist is al tien jaar bezig met het vinden van fysiologische verklaringen voor alle indrukken die gerapporteerd worden door mensen met een BDE. Binnenkort verschijnt zijn boek. (In de wandelgangen vernam ik van hem dat hij in onmin leeft met de Arnhemse cardioloog Pim van Lommel, die Woerlees verklaringen afwijst en blijft hechten aan de mogelijkheid van bewustzijn zonder hersenactiviteit).

Barry Beyerstein, een psycholoog uit Burnaby (Canada) besprak een hele reeks lichamelijke condities, zoals oververmoeidheid, migraine, slaapparalyse en epilepsie, waardoor dit soort verschijnselen wordt veroorzaakt. Die worden dan ervaren als ontvoering door buitenaardsen, uittredingen, mystieke ervaringen, e.d. Maar onze hersenen houden ons dan gewoon voor de gek en daar is niets paranormals aan en vaak genoeg niet eens iets abnormals, al zijn er wel de nodige therapeuten die het hun patiënten als paranormaal voorschotelen. En daarna heb je therapie nodig voor *post traumatic stress* en kunnen patiëntengroepen je verder (de put in) helpen.

Robert Morris is hoogleraar parapsychologie te Edinburgh en wijdde het grootste deel van zijn toespraak aan de methodologische problemen van het zoeken naar betrouwbare en reproduceerbare paranormale fenomenen. Veel onderzoek mislukt en dat ontlokte een der aanwezigen in de zaal de opmerking dat hij er beter mee op kon houden: 'Are you not wasting your time?'. Hiermee was Morris het niet eens - hij werkt nu met een zeer veelbelovende groep 'creatieve mensen' en bij hen lukt het steeds beter buitenzintuiglijke waarneming vast te stellen. Ook Paul Kurtz keerde zich tegen de vragensteller en achtte de parapsychologie een 'legitimate' onderzoeksterrein.

Diversen • Peter Lemez uit Praag vertelde over drie plaatselijk erg bekende alternatieve volksgenezers die kanker kregen. Ze waren alle drie juist erg bekend omdat ze de reputatie hadden goed te zijn in het stellen van diagnoses. Maar dat ging niet op toen ze zelf ziek werden. Ze gingen veel te laat naar een echte dokter zodat hun kankers, die in een vroeg stadium geneesbaar waren geweest, ongeneeslijk bleken. Ze konden bij zichzelf niet alleen geen goede diagnose stellen, maar zichzelf genezen konden ze ook niet.

Het placebo effect blijft nog altijd een onbegrepen fenomeen. Dr. Dylan Evans uit Bath besprak een mogelijke fysiologische verklaring. Volgens hem zou het placebo-effect te maken hebben met de acutefasereactie. Volgens hem werken placebo's namelijk alleen bij condities waarbij de acutefasereactie (van ontstekingsprocessen) geactiveerd wordt. Het is slechts een hypothese en het bewijs moet nog geleverd worden. Het zou volgens deze spreker kunnen verklaren dat het placebo-effect het beste werkt bij pijn, misselijkheid, zwelling, maagzweren, angst en depressies. Tja.

De KNO-arts in opleiding Chris Potter gaf een uitgebreide en geestige beschrijving van alternatieve behandelingen in zijn vakgebied. Je geloofde je oren en ogen niet. Spullen die zo uit het voormalige *Museum of Questionable Medical Devices* in Minneapolis (www.mtn.org/quack) weggelopen schenen te zijn, maar die nog steeds in gebruik waren, inclusief oorkaarsen!! En over brandwonden die door het gebruik van die kaarsen veroorzaakt worden, kon Potter ook meepraten.

Vervolgens besprak prof. Wim Betz van de Vrije Universiteit Brussel hoe de kwakzalvers de strijd verlegd hebben van het terrein van de wetenschap naar de politiek en hoe veel succes ze daarbij hebben gehad. Daar weten we in Nederland alles van en ons land was dan ook een belangrijk voorbeeld. Daar kunnen wij alles behalve trots op zijn! Zo kapittelde hij de Nederlandse registratiepolitiek inzake 'homeopathica met erkende indicatie'. Ook het WHO-rapport over *Traditional medicine* uit 2002 werd door Betz terecht scherp gekritiseerd: het is zeer pro-alternatief, gebruikt de term allopatie waar reguliere geneeskunde wordt bedoeld, veronderstelt veiligheid van middelen die al lang gebruikt worden en meent dat de werkzaamheid en veiligheid van veel traditionele middelen wel gewaarborgd zijn omdat ze al zo lang zonder problemen gebruikt worden. Hij riep de aanwezigen op zich niet te beperken tot artikelen in medische tijdschriften: de strijd moet ook in de publieke arena gevoerd wor-

den. Met het toverwoord 'alternatief' slagen de kwakzalvers er keer op keer in de normale kwaliteitseisen in de geneeskunde te ontlopen, aldus Betz. Kurtz hield later een vrij hoogdravend verhaal waarin hij pleitte voor toepassing van de skeptische grondhouding ook in de ethiek en waarin hij de alternatieve geneeskunde ook nadrukkelijk tot het aandachtsgebied van zijn CSICOP benoemde. Hij verbaasde zich erover dat de Engelsen het woord 'inquiry' als 'enquiry' schrijven en vertelde dat de vermoorde abortus-arts, wiens moordenaar in september 2003 ter dood werd veroordeeld, lid was geweest van zijn organisatie. In de wandelgangen hoorde ik later dat de Amerikaanse CSICOP sterke banden heeft met de humanistische beweging in de VS en daardoor recent een groep gelovige christenen van zich vervreemdde. Toch niets ten nadele van Kurtz, die bijzon-

der verdienstelijk werk heeft verricht door de oprichting van een nu vrij indrukwekkende organisatie met tientallen medewerkers en die ook de uitgeverij Prometheus (NY) heeft opgericht, die vele fraaie boeken tegen de hedendaagse kwakzalverij heeft gepubliceerd.

Leerzame dagen, dus en tussendoor bleken ook de *Tate Modern* en de *Portrait Gallery* een bezoek alleszins waard te zijn. Over twee jaar zal het congres in Bologna worden gehouden. Het staat al in mijn agenda. ●

PS: Bij dit verslag heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de aantekeningen die mevrouw Rie Prins maakte en die ze mij ter beschikking stelde.

● Personalialia ●

● Begin september 2003 werd aan **prof.dr. J. van Noordwijk** de Kolff-prijs toegekend. De Nederlander Kolff, sinds lang werkzaam in de VS, was bij die plechtigheid aanwezig. Kolff is de uitvinder van de kunstnier en Van Noordwijk was zijn eerste assistent, toen deze in het stadsziekenhuis te Kampen aan deze uitvinding werkte. Van Noordwijk is emeritus-hoogleraar farmacologie en was betrokken bij de oprichting van het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen. Hij is sinds de oprichting actief in de stichting Skepsis, met name in de medische werkgroep en functioneert als liaison officier tussen de VtdK en Skepsis. Als zodanig maakt hij ook de bestuursvergaderingen van de VtdK mee. De VtdK feliciteert Van Noordwijk met zijn onderscheiding, die ook nog gepaard ging met de instelling van een Van Noordwijk-Stipendium ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek.

● Ons bestuurslid **H. Timmerman**, die vorig jaar met emeritaat ging, werd sindsdien ook meerdere malen eervol onderscheiden. De Nederlandse Vereniging voor Farmacologie kende hem de Ariëns Award toe, hij werd ere-lid van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging en de Gadjah Mada universiteit te Yogyakarta kende hem een eredoctoraat toe.

● In juni 2003 promoveerde ons lid **D.A.A. Verkuyl**, gynaecoloog en 15 jaar werkzaam geweest in Zimbabwe, te Utrecht op het proefschrift *Family planning as part of Reproductive*

Health, including the HIV/AIDS aspects, in Zimbabwe and Southern Africa. Drie van zijn 43 (!) stellingen hadden betrekking op de kwakzalverij: 36. A sadly low percentage of dutch doctors is member of the anti-quack organisation; 38. Homoeopathic 'healers' have a tendency to stop their clients using contraception. This results in unplanned pregnancies, so why not prescribe semen D 60?; 39. In circumstances where +3 reading glasses are needed, a real homoeopath would behave consistently by using -3 10⁶⁰ glasses; vigorous shaking during the production is of course required.

● De Raad voor de Journalistiek behandelde op vrijdag 3 oktober een klacht van de zich medisch journalist noemende **Toine de Graaff**, een man die veel voor Jack 'HPU' Kamsteeg schrijft en ook regelmatig medewerker is van het (alternatieve) Gezondheidsnieuws. De Graaff, die geen lid is van de vereniging van wetenschapsjournalisten en geen medische opleiding heeft, diende in juli jl. een klacht in tegen Renckens, die De Graaff in dit blad kritiseerde (NTtdK, 2003(1): 17-20). Hoewel Renckens betwijfelt of hij onder de jurisdictie van de RvdJ valt, heeft hij wel een verweerschrift geschreven, waarin hij onder meer aanvoerde dat De Graaff - die vreesde in zijn reputatie en broodwinning te worden geschaad - juist aan populariteit zal winnen in de kringen waarin hij zich beweegt als hij door Renckens wordt aangevallen. De uitspraak was bij het perse gaan van dit nummer nog niet bekend.

● Op 13 november 2003 werd in de *New York Academy of Medicine* een symposium gehouden ter ere van het samengaan van de *Council for Scientific Medicine* en de *Council for Scientific Mental Health Practice*. De nieuwe Council wordt de uitgever van *The Scientific Review of Alternative Medicine* en *The Scientific Review of Mental Health Practice*. De titel van het symposium luidde 'The Assault on Scientific Medicine and Mental Health: Protecting the Public in the Age of Pseudoscience'. Temidden van een keur aan Amerikaanse quackbusters als Wally Sampson, Scott Lilienfeld, Paul Kurtz en Kimball Atwood en anderen gaf **Renckens** daar een voordracht getiteld 'Quackery, alternative medicine and healthfraud: three of a kind?'.
● De heer **Arie Bos** is antroposofisch huisarts, een feit dat wij allen weten o.a. uit het interview dat hoofdredacteur Crul met hem had in het *Medisch Contact*-nummer over alternatieve geneeswijzen enige tijd terug. Bos schrijft ook brochures voor de firma Weleda over bijvoorbeeld de maretak. Antroposofische artsen menen dat de door hun voorgeschreven middelen niet langs chemische weg werken, maar kosmische krachten activeren. Ook gebruiken zij homeopathie: inerte middelen zouden werkzaam worden door ze schokschuddend te verdunnen. Antroposofen geloven in reïncarnatie en hebben daarom vreemdsoortige ideeën over stervensbegeleiding. Tenslotte ondermijnen ze het Rijksvaccinatieprogramma door tegen sommige vaccinaties te zijn. Men onder-

scheidt ook warme en koude ziekten etc.

Dat Bos, die een groep artsen vertegenwoordigt die minder dan 1% van de medische beroepsgroep uitmaakt, enige tijd in *Medisch Contact* de eer te beurt viel om 'Kwakzalvers op kaliloog' te bespreken, dat was wat vreemd al was het alleen maar omdat hij en zijn geestverwanten in dat boek scherp worden gekritiseerd. Niemand kende hem toen nog als antroposoof.

Maar inmiddels is Bos kennelijk een soort vaste medewerker van het officiële KNMG-orgaan, dat *Medisch Contact* ook nog is, geworden. Op 10 oktober 2003 besprak hij in een paginagrote welwillende recensie het boek 'Grundlagen der Komplementär-onkologie', geschreven door de Duitse antroposofisch arts Josef Beuth. Zoiets zou je verwachten in het tijdschrift voor antroposofische geneeskunde maar toch niet in *Medisch Contact*. Je kan niet slagers hun eigen vlees laten keuren en dat in het blad van de vegetarische bond publiceren: dat is wat hier gebeurd! De recensie ritselt ook nog van de onjuistheden en zoals hij spreekt over de misteltherapie die hier wel en daar niet werkt en waarvan is gebleken dat hij niet zus maar wel zo werkt: afschuwelijke onzin en niet bepaald gebaseerd op de stand der wetenschap. Kunnen wij hiervan in de toekomst verschoond blijven, collega Crul? ●

● Kort ●

Lactatiekundigen

Op 1 oktober ontving het bestuur een reactie van de heer Martijn Weug, bestuurslid van de Ned. Ver. v. Lactatiekundigen op ons eerdere schrijven (zie NTtdK sept.'03). In de brief verwijt de heer Weug de huisarts een gebrek aan verstand van candida-infectie bij zogende vrouwen en dat zou de reden zijn waarom deze zich vervolgens tot een alternatieve genezer zou wenden. Volgt een passage met een lofprijzing op de borstvoeding, waarna de schrijver toegeeft geen deskundige te zijn op alternatief gebied. De NVL wil graag gebruik maken van de kennis daarover die in onze Vereniging aanwezig is en wil in samenspraak met de VtdK de basis leggen voor een nieuwe folder. Ons lid M.A. Neeteson, verloskundig actief huisarts, zal de NVL daarbij gaan helpen. ●

Jaarvergadering 11 oktober 2003.

Elders in dit blad vindt u reeds het secretariaal jaarverslag, het verslag van webmaster Koene en de jaarrede van de voorzitter. De (waarnemend) penningmeester Harms toonde zich optimistisch over de financiële situatie van de Vereniging en werd gedechargeerd na het gunstig oordeel van de kascommissie. De voorzitter nam afscheid van de aftredende bestuursleden Zijp en T. van Dam, die zich respectievelijk tien en acht jaar krachtig hebben ingezet en wier inbreng node zal worden gemist. Hun opvolgers, Pellicaan en Josephus Jitta, werden bij acclamatie tot nieuwe bestuursleden verkozen. ●

Vereenvoudigde registratie van kruidenmiddelen?

Marie P. Prins

Waarom zou er voor kruiden een afzonderlijke, vereenvoudigde registratie nodig zijn? Per slot van rekening is een flink aantal werkzame geneeskruiden al geregistreerd als geneesmiddel. Morfine is bijvoorbeeld een werkzaam en geregistreerd pijnstillend middel van plantaardige oorsprong. En wat voor morfine geldt, geldt eveneens voor veel andere plantaardige middelen die in de reguliere geneeskunde worden toegepast.

De argumenten van de producenten van kruidenmiddelen zijn onder andere:

Het is een manier om het kaf van het koren te scheiden. Maar dat is nu juist wat de reguliere registratie al doet. Of het nu gaat om middelen uit de papaver (opium), de kinaboom of de herfsttijloos, om digoxine en aspirine, of om vincristine uit de roze maagdepalm, het zijn alle middelen die werkzaam zijn en minder schadelijk dan de te bestrijden ziekte. Daarom zijn ze op reguliere wijze geregistreerd. En nu komt de aap uit de mouw: vereenvoudigde registratie zou moeten gelden voor middelen waarvan de werkzaamheid (nog) niet is aangetoond, zoals bijvoorbeeld Ginkgo biloba dat geheugenverlies bij gezonde mensen, jong en oud, zou tegengaan, of Echinacea dat verkoudheid 'geneest'.

Je mag van de fabrikanten niet eisen dat ze al de hoge kosten van het onderzoek op zich nemen omdat je op planten geen patent kunt krijgen

Op onbewerkte planten niet, dat klopt. Maar onbewerkte planten leveren vaak hoogst onbetrouwbare geneesmiddelen op. Zelfs in die gevallen waarin het werkzame bestanddeel bekend is, zit men nog het probleem dat de sterkte daarvan in de plant afhankelijk is van de omstandigheden tijdens de teelt, de oogst en de bewerking. Destilleert men echter uit een plant een betrouwbaar geneesmiddel, dan kan men daar wel degelijk een patent op krijgen. Bayer had bijvoorbeeld al een goed patent op aspirine toen die nog niet synthetisch vervaardigd werd en is daar rijk mee geworden. Of neem Aloë vera waarbij het patent op de vervaardiging van de gel als een - overigens ongeldig - argument voor de werkzaamheid wordt gebruikt. Het krijgen van een patent is dus geen probleem. Zelfs voor onwerkzame planten blijkt men het te kunnen krijgen.

Een langdurig traditioneel gebruik van een geneeskruid is al een bewijs van werkzaamheid en veilig-

heid (WHO- standpunt). Daarom is onderzoek hiernaar onnodig. Enkele voorbeelden van het tegendeel:

Aristolochia (Pijpbloemen). In de traditionele Chinese geneeskunde is het tot op de dag van vandaag een geliefd geneeskruid en het wordt nog steeds illegaal ingevoerd in de EU - voornamelijk via Londen (wegens Hong Kong-connecties). Het is kankerverwekkender dan tabak. Bij tabak kan het 30 tot 40 jaar dueren voor men kanker krijgt; bij pijpbloemen 'slechts' tien jaar en na vrij kortdurend gebruik. Dit bleek in het Belgische Aristolochiaschandaal. Daar verloren meer dan 100 vrouwen het gebruik van hun nieren als gevolg van het gebruik van Aristolochia bij een afslankkuur. Bij zo'n 30 van hen is ondertussen kanker van de urinewegen geconstateerd. Sinds 1992 is de invoer in de EU verboden. De verkoop als kruidenmiddel is in Nederland pas verboden sinds 1 augustus 2001.

Kava kava (Piper methysticum). Dit kruid werd tegen het einde van de negentiger jaren in de westerse wereld populair als een mild kalmeringsmiddel, hoewel dit niet de traditionele toepassing was. Dit 'onschuldige' kruidenmiddel bleek bij een klein aantal gebruikers zeer ernstige leverschade te veroorzaken. Sommigen van hen hadden een levertransplantatie nodig en er waren tenminste drie sterfgevallen. Twee jaar nadat de vrije verkoop in Zwitserland, Frankrijk en België al verboden was, kwam ook Nederland op 9 mei 2003 over de brug als allerlaatste in de EU. Overigens werd Kava kava oorspronkelijk in hoofdzaak ceremonieel gebruikt, dus net als bij ons wijn bij de mis. Maar in 1988 werd in Australië al gepubliceerd over leverschade bij zware kava kava gebruikers onder de oorspronkelijke bevolking van Arnhem Land. Opvallend was ook dat meldingen van artsen in Europa en Noord-Amerika (VS en Canada) sterk toenamen nadat autoriteiten een waarschuwing hadden ver-

stuurd. Want bij leverproblemen denk je in eerste instantie aan alcohol niet aan een 'onschuldig' kruidenmengsel. Voor zover bekend is het jongste slachtoffer een 14-jarig meisje dat na drie maanden gebruik van dit kruid een levertransplantatie nodig had om haar leven te redden en dat nu haar hele leven lang medicijnen in moet nemen om afstoting te voorkomen.

Planten met pyrrolizidine alkaloiden (PA's).

PA's veroorzaken forse schade aan de lever die omschreven wordt als veno occlusive disease (VOD). Waarschijnlijk veroorzaken ze ook kanker; ze doen dat althans bij ratten. Op den duur is de schade als gevolg van VOD niet meer te herstellen en de gebruiker overlijdt. De PA's worden in de lever opgeslagen, dus een kleine consumptie over lange tijd is even gevaarlijk als het in één keer veel van dit spul innemen. Ze komen voor in veel planten die als traditionele westerse geneeskruiden bekend zijn, zoals

de smeerwortel (*Symphytum officinale* en andere symphytumsoorten, geliefd bij VSM), groot en klein hoefblad (*Petasites hybridus* en *Tussilago farfara*), gamander (*Teucrium chamaendrys*) en diverse kruiskruiden (*Senecio*'s). Speciaal het ongeboren kind is er gevoelig voor. Gelukkig mag er sinds 1 augustus 2001 in Nederland maar een microgram PA's per kilogram in kruidenmiddelen voorkomen. Dat zou veilig moeten zijn. Nu maar hopen dat de Keuringsdienst voor Waren dit ook daadwerkelijk gaat controleren.

Het is duidelijk dat de genoemde argumenten berusten op drogredenen. Het Belgische Aristolochiaschandaal alleen al zou, normaal gesproken, ieder argument voor een vereenvoudigde registratie in de kiem moeten smoren. De enige echte reden voor vereenvoudigde registratie is gelegen in de commercie. ●

Uitreiking Meester Kackadorisprijs 2003

Drs. A.L. Ternee

De spanning in de zaal was te snijden en je kon een speld horen vallen, toen juryvoorzitter mr. Th. J. Douma, mede namens juryleden C.P. van der Smagt en prof.dr. R.A.P. Koene, op 11 oktober rond 14.15 uur met de voorlezing van zijn rapport begon.

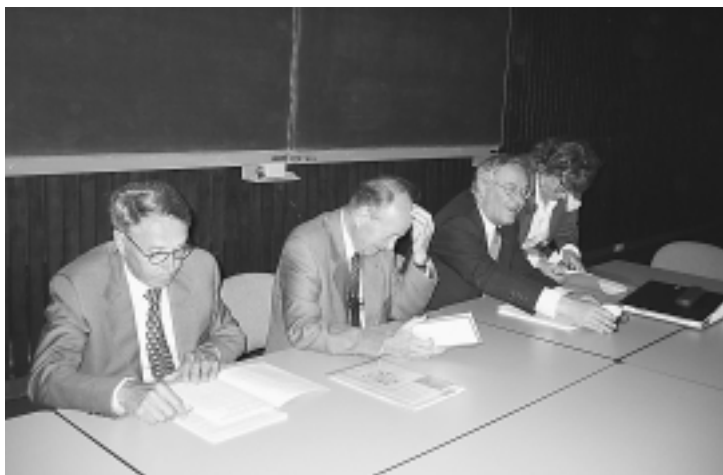

Uitreiking Kackadorisprijs

Eerder was de spanning nog opgevoerd door mevr. Josephus Jitta, die de aanwezigen van wie velen onbekend waren met de figuur van Kackadoris, naschoolde over deze legendarische kwakzalver en vol verve in oud-Nederlands de eerste regels van het tafelspel over Kackadoris voorlas (zie hierna). Daarna nam Douma het woord. Het volledige rapport vindt u hierna, maar in heldere taal en onont-

koombaar, direct opgenomen door Wereldomroep en VPRO-radio, werd duidelijk dat Achmea Zilveren Kruis de eerste laureaat moest worden. Een instemmend gemompel vanuit de zaal duidde erop dat de aanwezigen deze keuze ondersteunden. Achmea had twee vertegenwoordigers gestuurd en een van hen, de heer Kuiper, nam het diploma en het kunstvoorwerp (een drolvormige kei, bevestigd op een gepolijst houten planchet) in ontvangst. Hij hield daarna een korte apologie, waarin hij erop wees, dat Achmea slechts voldoet aan een aanzienlijke vraag vanuit het publiek en daarover geen moreel oordeel wil vellen. Men kan zich bij Achmea verzekeren voor van alles, zelfs als men zich wil laten misleiden, aldus Kuiper. Lachend als een boer met kiespijn, zoals Frits Abrahams later in de NRC zou schrijven, verlieten de twee Achmea-vertegenwoordigers vervolgens de zaal. Vermoedelijk prijken kunstvoorwerp en diploma inmiddels aan de muur van de directiekamer. ●

Juryrapport Meester Kackadorisprijs 2003

De jury beraadt zich

Dames en heren,

Bij de keuze om te komen tot de aanwijzing van de eerste winnaar van de door de Vereniging tegen de Kwakzalverij ingestelde Meester Kackadoris prijs - zoals u weet vernoemd naar een middeleeuwse kwakzalver - heeft de jury het waarachtig niet gemakkelijk gehad. Er was geen gevoel van vreugde bij de jury, zoals men verwachten zou wanneer een prijs moet worden toegekend. De shortlist stemde de jury treurig. Bij kennisneming van de negen gegadigden zoals die op de shortlist figureerden, viel het de jury op hoe divers de instellingen, personen en groeperingen zijn die elk vanuit hun onderscheiden positie in 2003 de kwakzalverij hebben bevorderd. Daaronder bevinden zich groeperingen zoals de Artsenvereniging voor Niet-Toxische Tumor Therapie, het Van Praag Instituut en Granulla, die zich willens en wetens richten op de alternatieve geneeskunde en die daarmee - wellicht zonder dat zelf zo te voelen - de kwakzalverij bevorderen c.q. beoefenen. Grote aanstoot nam de jury ook aan de instellingen, die op naïeve of politiek correcte wijze aan beoefenaren van alternatieve geneeswijzen hand- en spandiensten verrichten. Daarbij valt te denken aan *Consumentenbond*, *NIVEL* (Nederlands Instituut voor onderzoek in de eerste lijn) en *CBO* (Kwaliteitsinstituut voor de gezondheidszorg), die tezamen verantwoordelijk zijn voor het *IKAB*, het project Implementatie Kwaliteitszorg Alternatieve behandelwijzen. In dit project wordt de kwaliteit van alternatieve beroepsorganisa-

ties beoordeeld, zonder dat men zich daarbij afvraagt of de aangeboden geneeswijzen wel bieden wat zij beloven. En dat is niet het geval. Het is zoiets als astrologen beoordelen aan de hand van de vraag of zij de stand van de planeten wel helemaal juist hebben. Ook enkele Integrale Kanker Centra, onder meer door de overheid gesubsidieerd om de kankerbehandeling te optimaliseren, gaan ernstig over de schreef. De jury was uitermate verbaasd te moeten constateren dat op lijsten met aanbevolen behandelaars regelrechte kwakzalvers voorkomen. Het is treurig dat zelfs een oude beroepsorganisatie als de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde voor nominatie in aanmerking komt. Deze Koninklijke Vereniging tolereert binnen haar gelederen alternatieve leden zoals homeopaten, die een behandelwijze toepassen, waaraan in de paar honderd jaar van haar bestaan alle moderne ontwikkelingen in de biologie en de geneeskunde zijn voorbijgegaan. Op deze manier wordt aan deze (in feite disfunctionerende) dierenartsen een rugdekking verleend, die zij maar al te goed kunnen gebruiken. Ook in niet-genomineerde medisch-wetenschappelijke verenigingen zoals de Nederlandse Internisten Vereniging, de Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie en de Nederlandse Vereniging voor Neurologie doet zich overigens hetzelfde fenomeen voor - en zelfs in de wel genomineerde koepelorganisatie FMWV, de Federatie van Medisch-wetenschappelijke Verenigingen, accepteerde men de kruidendok-

ters en hun leveranciers, verenigd in de Nederlandse Vereniging voor Fytotherapie, als lid. Dat journalisten zich laten gebruiken als vehikel bij de verspreiding van de kwakzalverij is al een eeuwenoud fenomeen en dat zal gezien de mooipraterij en vrolijke brutaliteit van de kwakzalver wel nooit helemaal verdwijnen: ze zijn nu eenmaal vaak mediageniek. Die dienstbaarheid aan kwakzalvers lijkt door Ivo Niehe echter wel tot kunst verheven: gemakkelijker dan bij Niehe zal een kwakzalver het niet gauw hebben en naar verluidt vecht men erom bij hem in het programma te mogen optreden. Toch heeft de jury gemeend dat niet één van de genoemde personen en instellingen, hoezeer hen ook ernstige verwijten gemaakt mogen en zelfs moeten worden, als prijswinnaar dient te worden aangewezen.

De jury heeft uiteindelijk gekozen voor toekenning van de Meester Kackakadoris prijs 2003 aan een instelling, die werkt op een schaal die door geen enkele andere genomineerde wordt gehaald. Deze prijswinnaar maakt zich niet alleen schuldig aan onverantwoorde reclame voor alternatieve geneeswijzen; zo is op haar website bijvoorbeeld te lezen: 'Acupunctuur is een van de betrouwbaarder en breder erkende vormen van alternatieve geneeskunde. Het bestaat al tientallen eeuwen en bijzonder veel mensen hebben er baat bij'. Nee, deze prijswinnaar lokt door haar volstrekt onkritische houding ten aanzien van acupunctuur, homeopathie en andere onzinnige behandelwijzen - en door deze behandelingen te vergoeden - ook nog klanten. Deze prijswinnaar heeft als eerste oogmerk hiermee veel geld te verdienen. Niet de kwaliteit van de zorg staat voorop.

Zeker in een tijd, waarin op de uitgaven voor de gezondheidszorg steeds meer bezuinigd moet worden, waarbij elke euro driemaal moet worden omgekeerd alvorens hij kan worden uitgegeven, waarbij de overheid blijft roepen

dat de ziektekostenverzekeraars steeds meer de regie van de gezondheidszorg naar zich toe zouden moeten trekken - in een dergelijke epoque is het ongehoord dat een ziektekostenverzekeraar actief reclame maakt voor alternatieve geneeswijzen en zijn verzekerden onder meer aanbiedt deze kosten tot 455 euro per jaar te vergoeden. Dat men die vergoeding wil beperken tot die alternatieve genezers die zich aan de standaard van hun beroepsorganisatie houden, dat maakt een en ander niet minder ernstig en verwijtbaar. Integendeel, men ondersteunt daarbij de IKAB-strategie om aan alternatieve genezers, wier verenigingen hoge 'rapportcijfers' van de Consumentenbond krijgen, bij voorrang voor vergoeding van de consulten in aanmerking te laten komen. Alsof een astroloog die met een computer werkt, tot zinniger resultaten komt dan een astroloog die cirkels in het zand trekt. Men laat aldus gemakshalve buiten beschouwing dat van de alternatieve therapieën nimmer enige werkzaamheid kon worden aangetoond.

Achmea Zilveren Kruis met zijn 2,8 miljoen verzekerden, zowel in de ziekenfonds- als in de particuliere sfeer, heeft om deze redenen de Meester Kackadorisprijs 2003 - en de jury was bij deze keuze unaniem - in de wacht gesleept. Natuurlijk zijn alle genomineerden uitgenodigd om hier aanwezig te zijn, onder het aanbod dat al hun reiskosten worden vergoed. Achmea Zilveren Kruis heeft enkele vertegenwoordigers afgevaardigd. Ik overhandig hen graag de oorkonde en het object. ●

*Mr. Th.J. Douma, voorzitter jury Meester Kackadoris prijs 2003.
Amsterdam, 11 oktober 2003.*

Meester Kackadoris

Sophie J.M. Josephus Jitta

De kwakzalver Kackadoris speelt een hoofdrol in het zestiende- eeuwse tafelspel, *Meester Kackadoris / ende een doof Wijf met Eyeren*. Een tafelspel was een kort toneelstuk, meestal vrolijk van aard, dat tijdens of aan het eind van een feestmaal werd opgevoerd en soms aan de dis van een vorstelijk persoon. Volgens een aantal bronnen is Meester Kackadoris van de hand van Marnix van Sint Aldegonde, maar volgens andere is de auteur van het tafelspel anoniem. Marnix van Sint Aldegonde is de vermoedelijke auteur van de verzen van het *Wilhelmus*. Hij was een politicus, geleerde en letterkundige uit de Zuidelijke Nederlanden en een overtuigd calvinist. Het tafelspel gaat over een dwaze vrouw die met eieren naar de markt gaat. Daar is ook de bekende Meester Kackadoris aanwezig en zij vraagt hem of hij haar een fraaier en liefst ook jonger uiterlijk kan geven, zodat zij weer in de smaak valt bij

haar man. Kackadoris belooft haar 'van bruin blank te maken' en vraagt daar veel geld voor. Hij wrijft haar gezicht in met een bijtend poeder, waardoor zij in plaats van mooier nog lelijker wordt dan ze al was. Zij heeft dat echter niet in de gaten en gaat tevreden naar huis.

De universiteitsbibliotheek in Amsterdam bleek over een herdruk van het Tafelspel uit 1631 te beschikken. Er zijn enige pagina's gescaand en daarna heb ik de eerste pagina van het spel overgetypt. Vervolgens heb ik voor het gemak van de congresganger een hedendaagse vertaling ervan gemaakt. Voorafgaand aan de uitreiking van de Meester Kackadorisprijs heb ik tijdens het congres een korte inleiding over het gelijknamige tafelspel gehouden en de overgetypte beginpagina met vertaling op een scherm geprojecteerd. Wie niet op het congres aanwezig kon zijn, krijgt nu een 'herkansing':

Marnix van Sint Aldegonde (?)
Tafelspel van Meester Kackadoris/ende een Doof wijf met Eyeren uit de herdruk van 1631

Den Meester.

Ick mach mijn Quackzalvery beginnen te stellen fiin/want de Boeren ter merct met de Karnemelck vast raken/Ick behoef doch wel haestich te versnellen miin:
Ick mach mijn Quackzalvery beginnen te stellen fiin
Ick zou zeer geern bij de goede Ghezellen ziin/Om met hun goet cier te gaen maken.
Ich mach mijn Kraem beginnen te stellen fiin/want de Boeren ter merct met de Karnemelck vast raken
dus wil ick mij ras spoen voor alle zaken
En ghelijck een Exter staan kaken/ om de Boeren te bedrieghen:
Sal ick se vercoopen ick moet dapper lieghen/
En latense vrij vlieghe en spelen geck in de mou/want ic selfs van mijn Quackzalvery niet veel en hou/Anders en zou ick niet veel ghelts ontfanen:
Bey hier moeste mijn glazen en daer mijn bussen staen/wat kant schaen dat ick wat schoon doe voort
Nu ick begin te roepen misselick wiet hoort Op dat ick Yemant mach krijgen aen boort tzij Boeren Of Steluyden
Tsa coopt wat ghij vrome Borgers van mijn kruyden Ick salse u beduyden en haer krachten verhalen.
deze zalve kan ghenesen pocken/ lemten/ klapooren
Sonder falen/druypers/ bleyen en andere qualen/ jase bij uwer ziele
Al waert dat een man hadde de quaetste kackhien
Dat hij scheen te gaen op wielen/of hij waer kreupel Manck/
Ick weet hem te helpen en dat met kleynen danck:
Want

Hedendaagse vertaling eerste pagina van Tafelspel van Meester Kackadoris ende een doof wijf met eyeren.

Ik mag mijn Kwakzalverij beginnen uit te stellen, fijn/ want de Boeren komen zeker naar de markt met hun karnemelk/ik moet echter wel haast maken.
Ik mag mijn Kwakzalverij beginnen uit te stellen, fijn!
Ik zou gaarne in het gezelschap van vrolijke Collega's zijn/ Om met hen goede sier te gaan maken.
Ik mag mijn Kraam gaan opzetten, fijn!
want de Boeren komen zeker naar de markt met hun karnemelk.
Dus wil ik mij spoeden in verband met allerlei zaken
En als een ekster staan kakelen/om de boeren te bedriegen.
Wil ik hun iets verkopen dan moet ik dapper liegen en ze (=de praatjes) vrij uit mijn mond laten vliegen en de gek uithangen.
Want ik hou zelf niet veel van mijn Kwakzalverij/maar anders zou ik niet veel geld ontvangen.
Hier moesten mijn glazen en daar mijn bussen maar komen te staan.
Wat kan het schaden dat ik mij wat mooier voordoe nu ik begin te roepen (wie het hoort wordt misselijk) opdat ik iemand vermag aan boord te krijgen, hetzij boeren hetzij mensen uit de stad
Toe, vrome burgers, koopt wat van mijn kruiden.
Ik zal u uitleggen welke het zijn en u vertellen over hun krachten.
Deze zelf kan pokken, gebreken, klappen genezen zonder falen/druipers, puisten en andere kwalen/ voorwaar, bij uw ziel ook al heeft een man de kwaadste gezwellen dat hij zich moeilijk voortbeweegt/ en kreupel lijkt mank
Ik kan hem helpen en dat met kleine dank, want

Verslag van de secretaris

Verenigingsjaar 2002-2003

Frits van Dam

Het afgelopen verenigingsjaar is een goed jaar geweest zoals u hopelijk met mij zal kunnen concluderen na afloop van mijn overzicht.

Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij • U hebt met eigen ogen kunnen zien hoe het zestiger jaren Actieblad een metamorfose heeft ondergaan en veranderd is in een deftig Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij. Maar maakt u zich niet ongerust, de toon van de stukken is niet veranderd, we worden niet deftig. Vooral niet omdat we nog steeds zwaar leunen op één auteur, namelijk Cees Renckens, die als het al te erg wordt, de nome de plume aanneemt van drs. A.L. Ternee. Waarschijnlijk wordt het binnenkort dr. A.L. Ternee, want als ik het goed begrijp gaat de heer Ternee binnenkort promoveren. Het *NTtdK* is dankzij het vele werk van Bert van Dien en Henk van der Hoeft een blad dat een sieraad is voor ieder salontafeltje en kan nu aangetroffen worden bij de betere boekhandel alhoewel ik toe moet geven dat je wel goed moet zoeken. Maar belangrijker wellicht is dat we dit jaar als proef gedurende een jaar ons prachtblad in alle openbare bibliotheken in het land geheel gratis en voor niets hebben laten leggen. Opdat zoveel mogelijk mensen er kennis van kunnen nemen.

Website • Een tweede belangrijk feit is onze website. Dankzij de onvermoeibare inspanningen van de websitebeheerders Stacey Trooster en Lars Prakken, van Jan Kuitert die meehielp de website te ontwerpen en van onze onvolprezen webredacteur Rob Koene hebben we nu een website die er mooi uitziet, gebruiksvriendelijk is en uit kan groeien tot de vraagbaak voor iedereen in Nederland die wil weten hoe het ook alweer zit met alternatieve behandelwijzen en kwakzalverij. Wij hopen dat de website ook een educatieve functie gaat vervullen waartoe mensen zich wenden als ze weer eens in de verleiding komen om Q10, haaienkraakbeen of prostaat plus te gaan gebruiken. Niet onvermeld mag blijven dat het aantal hits op onze vernieuwde website www.kwakzalverij.nl spectaculair is toegenomen. Rob Koene zal daar verderop in dit blad over vertellen.

Ledenbestand • Een andere heugelijke mededeling is dat het aantal betalende leden met een kleine 10% is gestegen. De vereniging telt nu

1230 betalende leden. Het blad wordt naar ruim 2600 adressen (de openbare bibliotheken inbegrepen) gezonden.

Meester Kackadorisprijs • Het bestuur is het afgelopen jaar ook druk bezig geweest met de voorbereidingen van de meester Kackadorisprijs, die dit jaar voor het eerst zal worden uitgereikt. Het bestuur heeft gemeend deze prijs vooral te bestemmen voor instituten en organisaties die of actief de kwakzalverij bevorderen of zulke slappe knieën hebben dat de kwakzalvers vrij spel hebben dan wel zich gesteund voelen bij hun duistere werken. Het bestuur is zeer geschrokken van de mate waarin de kwakzalverij is doorgedrongen in de Nederlandse gezondheidszorg en van de argeloosheid waarmee allerlei gerenommeerde instituten dit hebben laten gebeuren. De shortlist van de meester Kackadorisprijs is daar een treurig voorbeeld van. Dit is een belangrijke reden om de Kackadorisprijs in te stellen. Niet onvermeld mag blijven dat de jury en de VtdK door één van de genomineerden zwaar onder druk is gezet om de nominatie ongedaan te maken, wel een teken hoe serieus de Kackadorisprijs genomen wordt.

Educatie • Het bestuur hecht er aan te stellen, dat het een belangrijke taak voor de Vereniging ziet weggelegd in het beschermen van de consument tegen kwakzalverspraktijken. De koninklijke weg daartoe is bijscholing van consument én hulpverleners. De VtdK ziet vooral mogelijkheden op het gebied van onderwijs, waarbij niet alleen gedacht kan worden aan postacademisch onderwijs maar ook en vooral aan onderwijs op middelbare scholen en paramedische en verpleegkundige opleidingen. Er zijn plannen om ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan een mooi lesboek te doen uitgeven. We zijn hierover in gesprek met een wetenschapsjournalist.

Vragen van consumenten • De secretaris krijg gemiddeld per week een tot twee vragen binnen van consumenten die informatie vragen over dubieuze praktijken van kwakzalvers

waaraan zij zelf of familie en vrienden aan blootgesteld zijn. De vragen worden vrijwel altijd doorgespeeld naar een van de bestuursleden, die een gedegen antwoord geeft.

Kwakzalverij in de diergeneeskunde • Een onderwerp dat, althans de laatste jaren, zich nooit zo in de belangstelling van de VtdK mocht verheugen, is de kwakzalverij zoals die uitgeoefend wordt door dierenartsen. Ons nieuwe bestuurslid Sjeng Lumeij heeft op spectaculaire wijze dit onderwerp onder de aandacht gebracht. De Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde zal niet blij zijn met zijn acties.

Archief • Vorig jaar heb ik gezegd dat het bestuur graag zou zien dat het archief van de VtdK, op orde gebracht wordt en toegankelijk gemaakt voor (wetenschappelijk) onderzoek. De geschiedenis van de VtdK bevat 125 jaar geneeskundige folklore en dat moet voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van de geneeskunde een prachtige bron van informatie zijn. Helaas heeft het bestuur zijn handen vol aan de waan van de dag en komt het vaak niet toe aan lange termijn zaken, zoals het veilig stellen en toegankelijk maken van het archief.

PR • De VtdK is, het moet nog maar eens gezegd worden, een vereniging die draait op vrijwilligers; de voorzitter, de secretaris en de penningmeester hebben allemaal fulltime banen en dan gaan dingen soms wat minder snel dan wellicht wenselijk is. Voor alle duidelijkheid: wij beklagen ons niet. Daarbij komt nog dat we vaak op moeten boksen tegen professionele organisaties met door de wol geverfde voorlichters. Het bestuur speelt zo nu en dan met de gedachte om zelf ook zijn PR op wat meer professionele wijze ter hand te nemen en er zijn zelfs een aantal vrijblijvende gesprekken geweest

met mensen die van PR verstand hebben. Het is duidelijk dat wij een belangrijk deel van ons publiek onvoldoende bereiken. Hoewel de VtdK groter is dan ooit, is het aantal leden toch maar een fractie van het aantal mensen dat werkzaam is in de gezondheidszorg. Overigens zijn wij wel de grootste anti-kwakzalversvereniging ter wereld, zelfs in de VS is onze zustervereniging de helft kleiner en onze Duitse zustervereniging is al een tijd geleden opgeheven. Vaak wordt ons gezegd, recent nog in een commentaar in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, dat wij onze toon moeten matigen omdat we hiermee potentiële leden afschrikken. Het is de vraag of we dat moeten doen. Het bestuur is unaniem van mening dat geen compromissen gesloten moeten worden. Het laatste wat de VtdK moet doen is haar tanden laten uittrekken en net zo'n tandeloos monster te worden zoals er zoveel rondkruipen in het Nederlandse moerasgebied. Dan kost het maar wat leden.

Tenslotte • Afgezien van een klein akkefietje van onze voorzitter met de raad voor de journalistiek is de VtdK het afgelopen jaar juridisch ongeschonden doorgelopen. Het afgelopen jaar is voor de VtdK een vruchtbaar geweest met de vernieuwde website, het vernieuwde Verenigingsblad en de Kackadorisprijs en niet te vergeten een substantieel aantal nieuwe leden. Er zijn voorgangers van de huidige secretaris geweest die een somberder verhaal hebben moeten ophangen. ●

N.B.

De VtdK bestaat dit jaar 122 jaar, een leeftijd die slechts enkele stervelingen bereiken en dan alleen nog in gebieden waar natuurvolken leven die zich voeden met melk van gnoes en met boombast.

De vernieuwde website

Rob Koene

Na maandenlange voorbereiding ging op 18 juni 2003 onze vernieuwde website van start. Tegelijkertijd hebben we ook een nieuwe domeinnaam, www.kwakzalverij.nl, gekozen die beter te onthouden is en waardoor de site bovendien gemakkelijker te vinden is voor zoekmachines. Via het ons zo vertrouwde www.anti-kwak.nl blijft de site ook nog bereikbaar. Door de gedegen voorbereiding zijn we gelukkig weinig geplaagd door fouten en bugs. We krijgen van vele kanten complimenten voor deze vernieuwing. Vooral de overzichtelijke layout en de handige zoekfunctie worden hoog gewaardeerd. Op de oude site stonden bij het afsluiten in totaal 219 artikelen. Op onze nieuwe site staan er nu 272, verdeeld over 63 hoofd- en deelrubrieken.

Medio juli ging het tweede project van start: de Nieuwsbrief die in principe maandelijks verschijnt. Leden met een e-mailadres krijgen de brief automatisch toegestuurd, maar ook niet-leden bezoekers van de site kunnen op de Nieuwsbrief inschrijven. Momenteel staan er ruim 600 leden op onze adreslijst en bijna 100 niet-leden.

Tabel. Bezoekersstatistiek 2003

Maand	Unieke bezoekers	Aantal bezoeken
april	420	557
mei	975	1304
juni	947	1347
juli	926	1310
augustus	732	1066
september	1213	2137
oktober	1837	2804

De derde stap was de start van ons Ledenforum. Alle leden kregen een gebruikersnaam en een wachtwoord toegestuurd waarmee zij toegang hebben tot dit forum en kunnen deelnemen aan de discussies. Bovendien geeft het wachtwoord toegang tot de elektronische versie van de meest recente jaargang van het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij.

Tenslotte kon in oktober onze elektronische ledenadministratie van start gaan. Dit betekent een verlichting van de werkzaamheden van het secretariaat.

De nieuwe website wordt goed bezocht. De bezoekersstatistiek in de tabel toont de stijgende tendens in het aantal nieuwe (unieke) bezoekers en het totaal aantal bezoeken. De opgaande lijn werd alleen in de vakantiemaand augustus duidelijk onderbroken. Het gemiddeld aantal bezoeken per dag steeg van 19 in april tot ruim 90 in oktober. Ook ontvangen wij een toenemend aantal reacties en vragen. Aan de beantwoording hiervan besteden wij veel aandacht. Het geven van gedegen voorlichting is, naast de strijd tegen de kwakzalvers, voor ons immers een hoofdtaak.

De discussies in ons Ledenforum komen geleidelijk op gang. Wij nodigen met nadruk onze leden uit om het forum te bezoeken en te reageren op bestaande onderwerpen of om nieuwe onderwerpen aan te dragen. De webredactie denkt nog na over andere methoden om u naar deze informele discussieplaats te lokken.

De hele nieuwe opzet van de site is vooral te danken aan onze inventieve en onvermoeibare webmasters Stacey Trooster en Lars Prakken. Ons actief lid Jan Kuitert speelde een belangrijke rol bij de planning en de vormgeving. ●

● Correspondentie ●

Biologische tandheelkunde

Onderstaand schrijven werd op 25 augustus 2003 verstuurd aan het bestuur van de Nederlandse Maatschappij voor Tandheelkunde:

Zeer geacht bestuur,

Het is alweer een aantal jaren terug dat de Vereniging tegen de Kwakzalverij zich tot u richtte. In de periode '93 tot '95 brachten wij onze bezorgdheid over alternatief praktiserende tandartsen onder uw aandacht en drongen aan op reflectie over de vraag of deze tandart-

sen eigenlijk wel handelden binnen de normen van de beroepsgroep en of zij wel als lid gehandhaafd konden worden. Tevens drongen wij aan op opheffing van de NMT-werkgroep Additieve Tandheelkunde. Uw toenmalig voorzitter H. van den Hul liet ons d.d. 2 februari 1995 weten dat de opheffing ervan toen staande was.

Thans willen wij opnieuw de problematiek rond het handelen van een aantal uwer leden nadrukkelijk aan de orde stellen. Nog altijd zijn er alternatieve tandartsen actief en een niet ge-

ring deel van hen is lid van uw toch op kwaliteit en doelmatigheid gerichte organisatie. Dat zij voor hun opvattingen nog altijd geen wetenschappelijke argumenten kunnen aandragen en er desondanks in een tijd van 'evidence based dentistry' aan vast houden, dat is zeer zorgelijk.

Wij volgen de literatuur ter zake nauwlettend en kunnen u verzekeren dat er voor de waarde van electro-acupunctuur (reeds in 1978 in de ban gedaan door de Gezondheidsraadscommissie Acupunctuur), van homeopathie (zie het Geneesmiddelenbulletin van januari 1998: 'Homeopathie, placebo of geneesmiddel? Een meta-analyse', waarin werd geconcludeerd dat homeopathie slechts een placebo-effect sorteert), van neuroltherapie ('stoornissen': ze bestaan niet), van bioresonantietherapie (trillingen met trillingen behandelen) geen wetenschappelijke steun te vinden is. Van de giftigheid van amalgaam - nog altijd geclaimd door de alternatieve tandartsen - is volgens de Gezondheidsraad in haar gezaghebbend rapport 'Tandheelkundige restauratiematerialen' uit 1998 niets gebleken.

Dat alternatieve tandartsen hun ideeën in eigen kring verspreiden of in vaktijdschriften als NT, NTvT en Dentellect uitdragen, dat valt hen nog niet of hoogstens in intellectuele zin aan te rekenen. Zij zijn daarmee niet 'in overtreding'.

Ernstiger is echter dat zij ook doorgaan met het uitventen van hun onzinnige en door de grote meerderheid van de wetenschappelijke tandheelkunde verworpen denkbeelden in op het publiek gerichte uitingen. De tandarts-homeopaat-acupuncturist F.J.M. Neelissen is een groot ingezonden brieven-schrijver en is regelmatig aan te treffen in onze kranten. In het *Noord-Hollands Dagblad* van 1 augustus 2002 deed 'biologisch' tandarts Heintzberger aanvechtbare uitspraken over fluor en amalgaam en in het *NRC Handelsblad* van 12 oktober 2001 kwam tandarts-homeopaat-acupuncturist-Reiki therapeut en craniosacraaltherapeut Kees Jaap Hoevers aan het woord, die onbeschaamd reclame maakt voor zijn aanpak en - zoals alle biologische tandartsen - ook te consulteren is bij 'problemen elders in het lichaam'.

Meer nog echter dan via deze publiciteit in de schrijvende pers benaderen deze tandartsen hun publiek tegenwoordig via hun website www.nvbt.nl, waarop echt afschuwelijke zaken te lezen staan, die o.i. niet meer te rijmen zijn met de gedragsregels voor tandartsen, die betrekking hebben op doelmatig handelen (regel 05), zorgvuldigheid bij het doen van openbare uitspraken (regel 30) en het verbod op werven-de publiciteit (regel 31). Het spotten met deze

regels zoals de plm. 150 leden van de NVBT dat op hun site doen zou - dunkt ons - ook onverenigbaar moeten zijn met het lidmaatschap van uw NMT. Bij het blijvend accepteren van deze collegae als NMT-lid kan en zal uw reputatie en goede naam steeds meer schade oplopen.

Reeds op de homepage benadrukken de biologische collegae dat zij vooral tandARTS zijn en het hele lichaam in ogenschouw nemen. Dat het Medisch Tuchtcollege over deze grensoverschrijdende activiteiten van tandartsen reeds in 1995 vernietigend oordeelde heeft kennelijk in hun kring geen indruk gemaakt. Men herleze daarover nog eens de bijdrage van Van Foreest (IGZ) 'Uw tandarts, uw dokter?' in het *NT* van 1995 (50);4:165. Kennelijk ontbreekt het de Inspectie aan mankracht of motivatie om de activiteiten van de biologische tandartsen vaker voor te leggen aan het tuchtcollege. Op dit punt zou ook de NMT echter belangrijk corrigerend werk kunnen verrichten door tegen leden, die zich niet kunnen/willen beperken tot tandheelkundige activiteiten maar die ook mensen met kanker, reuma, algehele vermoeidheid en allergieën in behandeling nemen, disciplinair op te treden.

Als bijlagen sluit ik hierbij een aantal letterlijke stukken tekst, zoals die door de NVBT via hun website worden verspreid, in.

Bijlage 1 betreft de inleiding van een boekje van ene Wim van Die dat integraal op de site staat. Na de inleiding volgen tientallen casus van 'amalgaambeschadigden' waarvan in bijlage 2 een representatief voorbeeld wordt gegeven. In bijlage 3 staan de symptomen van de 'amalgaamziekte' bij volwassenen en kinderen opgesomd, zoals die door de NVBT worden uitgedragen (de spelfouten zijn afkomstig van de site). Men aarzelt niet kanker en zelfmoord aan amalgaam toe te schrijven. In bijlage 4 staat enig koeterwaals over de VEGA-test, een variant op de electro-acupunctuur volgens Voll, waarbij via meting van de huidweerstand de juiste (homeopathische) geneesmiddelkeuze wordt vastgesteld. De methode is onzinnig zoals reeds in 1978 door de Gezondheidsraad (Advies inzake acupunctuur) werd vastgesteld. Wij zullen hier de verleiding weerstaan om meer 'patiëntenvoorlichting' van de NVBT-site te citeren, maar raden u aan om deze site eens te bezoeken. De haren zullen u werkelijk te berge rijzen.

De Vereniging tegen de Kwakzalverij wil er bij u op aandringen deze teksten van de NVBT diepgaand te bestuderen op verenigbaarheid met het lidmaatschap van de NMT. Het is een kenmerk van professionele organisaties dat zij

een vakgebied beheren dat voor leken moeilijk te doorgronden is, hetgeen hen een zekere mate van autonomie en oncontroleerbaarheid verschaft. Het vertrouwen van de burger c.q. patiënt in zo'n beroepsgroep kan slechts behouden blijven als deze erop kan rekenen dat de professie een strenge interne discipline en een functionerend zelfreinigend vermogen heeft. Het kan niet anders zijn dan dat u onze mening, dat deze alternatieve tandartsen dysfunctioneren en daarmee een gevaar vormen voor het publiek, deelt. In uw organisatie horen zij o.i. daarom niet thuis en u zou derhalve daartoe strekkende maatregelen zeer ernstig moeten overwegen: noblesse oblige! w.g.

C.N.M. Renckens, voorzitter VtdK.

Bijlage 1: AMALGAAMvullingen en uw gezondheid, boekje uit mei 2002. Hieruit één citaat:

'Door de jaren heen heeft het amalgaam:

- duizenden mensen het leven gekost,
- miljoenen mensen hun gezondheid en levensgeluk ontnomen
- onze maatschappij vele miljarden gekost.'

Bijlage 2: Casusbeschrijving uit dit boekje: hieruit één passage:

'Start aanpak gebit: Dec 2001 drs L. Visser, Rhede (D). Diagnose: Dmv EAV vastgesteld vooral zware belasting door tin, maar ook kwik en zilver. M.b.v. röntgenfoto was te zien dat er een kies met ontsteking zat, maar ook dat een wortel was blijven zitten na het trekken van een kies. Ik had boven 8 kiezen met amalgaam en onder amalgaamresten na het trekken van de kiezen. Medicatie: Verwijderen van alle amalgaam en de achtergebleven wortel. Dit m.b.v. de cofferdamtechniek. Resultaat: Niet meer zo intens moe en weer zin om leuke dingen te ondernemen. Heb nog steeds veel slaap nodig.'

Bijlage 3: Symptomen amalgaamziekte vlg. de NVBT: 'borstkanker, onvruchtbaarheid, tremoren, suicideneiging, ME, MS, nierbeschadiging, Alzheimer, ziekte van Crohn, schildklierziekten, hypofysebeschadiging, groeistoornissen bij kinderen etc.'

Bijlage 4: Uitleg VEGA-test door Heintzberger, biologisch tandarts:

'VEGA maakt gebruik van principes in de acupunctuur, zoals de relatie van organen onderling en het verloop van hun meridianen. Voor de diagnose gebruikt het de voorfilters, waarin homeopathisch verdunde oplossingen zitten. De therapie verloopt ook meestal met homeopathische stoffen. Maar in principe kan elke stof uitgemeten worden, ook de allopatische geneesmiddelen. Wat elk voorfilter vraagt, staat precies omschreven. Wil je de voortesten echt begrijpen, dan zal je je heel goed moeten ver-

diepen in de homeopathie.'

Bij het ter perse gaan van dit nummer was van de NMT nog geen reactie ontvangen.

Chinese geneeskunde

Op 20 oktober 2003 werd onderstaand schrijven verzonden aan de Inspectie Gezondheidszorg, Regio Noordwest te Utrecht:

Geachte medewerkers van de Inspectie,

Op donderdag 16 oktober besteedde AT5, de regionale televisie zender voor Amsterdam in het programma Kort Amsterdams aandacht aan de opkomst van de zogenaamde Chinese Kruidenwinkeltjes in Amsterdam. Ons bestuurslid C.P. van der Smagt, huisarts n.p., werd door de makers van dit programma-onderdeel gevraagd met hen een van deze winkeltjes te bezoeken en commentaar te geven op wat hij daar aantrof. Uiteraard was in een programma van hooguit enige minuten geen gelegenheid om dieper in te gaan op zijn bevindingen.

Desalniettemin waren deze paar minuten uitzending al meer dan voldoende om bij de Vereniging tegen de Kwakzalverij de alarmbellen te doen rinkelen. Op vragen naar de mogelijke carcinogene en andere toxische werking van een aantal kruiden moest de winkelbediende, die geen Nederlands sprak en gekleed was in een witte doktersjas, het antwoord schuldig blijven. Je kreeg van de kruiden geen kanker, maar je kon er wel kanker mee behandelen. Op de vraag of dat ook voor AIDS gold werd geantwoord "we try". Ik kan u aanraden om de band van de AT5 uitzending op te vragen om met eigen ogen te aanschouwen hoe hier op flagrante wijze de wet wordt overtreden. Als bijlage stuur ik u ook de folder toe die in de winkel van BAI SHOU TANG te vinden is. Wij menen dat hier sprake is van een duidelijke medische claim voor deze Chinese kruiden en dat dit ingevolge de Warenwet verboden is. Wij menen dat dit soort praktijken een regelrecht gevaar voor de volksgezondheid zijn. Wij hoeven u slechts te herinneren aan de ongelukken die zich recent hebben voorgedaan met Chinese kruiden in België.

De Vereniging tegen de Kwakzalverij gaat er vanuit dat u met ons van mening bent dat in de Chinese kruidenwinkels een gevaarlijke vorm van kwakzalverij wordt uitgeoefend. Wij nemen aan dat u hier ten spoedigste actie tegen zult ondernemen. Wij zouden het op prijs stellen wanneer u ons van de afloop op de hoogte wilt houden. w.g.

Prof. dr F.S.A.M. van Dam, Secretaris VtdK

Inhoud

Jaarrede 2003	1
Gevitaliseerd water	8
Kort	9/26
Afvalstof (2)	10
Ken uw klassieken	13
Chinese veterinaire acupunctuur	14
Een hardnekkig geloof	16
Symposiumverslag	18
European Skeptics Congress	22
Personalia	25
Registratie kruidenmiddelen	27
Uitreiking Kacakadorisprijs	28
Juryrapport	29
Meester Kackadoris	31
Verslag van de secretaris	32
De vernieuwde website	34
Correspondentie	34